

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

Проблеми унормування сучасної української мови. Лексика

**Навчально-методичний посібник
для вчителів української мови і літератури**

*Друкується за рішенням вченої ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 10 листопада 2020 року, протокол № 5)*

Кропивницький
2022

Проблеми унормування сучасної української мови. Лексика [навчально-методичний посібник для вчителів української мови і літератури] / за наук. ред. Олени ВІКТОРИНОЇ. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022. – 104 с.

У посібнику зібрано результати роботи творчої групи. Їх використання у практичній діяльності педагогів сприятиме розширенню знань учнів про лексику, унормуванню усного мовлення школярів, активізуватиме інтерес до вивчення рідної мови.

Посібник містить теоретичні матеріали, конспекти уроків, дидактичні матеріали, словники.

Запропонований матеріал доцільно використовувати як на уроках української мови, так і в процесі позаурочної діяльності з предмета.

Посібник адресовано вчителям української мови і літератури; магістрантам; студентам філологічних факультетів; усім, хто цікавиться українською мовою.

Рецензенти:

- Вікторія
КОНДРАТОВА – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;
- Тетяна
ОГАРЄНКО – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	5
<i>Толмач Н. І.</i> Мовні помилки в мережі «Фейсбук» (на прикладі постів та рекламних оголошень мешканців міста Долинської).....	5
РОЗДІЛ II. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	14
КОНСПЕКТИ УРОКІВ	14
<i>Панченко О. М.</i> Лексична норма. Лексична помилка та її умовне позначення.....	14
<i>Пришляк О. В.</i> Неологізми (6 клас).....	19
<i>Стародубцова О. І.</i> Усний твір розповідного характеру в художньому стилі про виконання певних дій на основі власних спостережень з використанням дієприслівникових зворотів (7 клас).....	24
<i>Стась Ю. М.</i> Лексична помилка (11 клас).....	31
<i>Шевченко А. О.</i> Лексична помилка та її умовне позначення (6 клас).....	35
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІ ЗАХОДИ	40
<i>Згарська Л. А.</i> Квест з української мови для здобувачів освіти 5-6 класів з теми «Лексикологія».....	40
<i>Тищенко О. В.</i> Філологічний калейдоскоп.....	51
РОЗДІЛ III. ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ	67
<i>Пінчук Т. М.</i> Комплект карток з теми «Пароніми».....	67
<i>Рибальченко Л. І.</i> Кросворди, кросворди навпаки.....	94
Відомості про авторів.....	102

ПЕРЕДМОВА

У посібнику зібрано результати роботи творчої групи. Їх використання в практичній діяльності педагогів сприятиме розширенню знань учнів про лексичні норми української мови; різні групи лексики: неологізми, архаїзми, історизми, пароніми, антоніми. Запропонований матеріал доцільно використовувати як на уроках української мови, так і в процесі позаурочної діяльності з предмета.

Посібник адресовано вчителям української мови і літератури; магістрантам; студентам філологічних факультетів; усім, хто цікавиться українською мовою.

Посібник складається з трьох розділів. У першому розміщено науково-методичні матеріали. Толмач Н. І. в розвідці «Мовні помилки в мережі «Фейсбук» (на прикладі постів та рекламних оголошень мешканців міста Долинської) збрала та проаналізувала відповідний матеріал. Педагог зазначає на основі аналізу факторів появи помилок та зібраного матеріалу, що основними їх причинами є незнання норм літературної мови, вплив російської мови, дія аналогії до інших граматичних форм.

У другому розділі зібрано навчально-методичні матеріали: конспекти уроків, квести. Ці роботи сприятимуть формуванню знань учнів про лексичні помилки, їх види, бажання користуватися тлумачними словниками, розвиватимуть навички знаходити порушення лексичних норм у власному і чужому мовленні, редагувати речення з лексичними помилками, збагачувати, уточнювати й активізувати лексичний запас учнів; розвивати увагу, кмітливість, культуру усного й писемного мовлення; сприяти вихованню в школярів бажання вивчати українську мову, потребу вдосконалювати власне мовлення.

Панченко О. М. розробила конспект уроку «Лексична норма. Лексична помилка та її умовне позначення»; Пришляк О. В. – конспект уроку в 6 класі «Неологізми»; Стародубцова О. І. – конспект уроку в 7 класі «Усний твір розповідного характеру в художньому стилі про виконання певних дій на основі власних спостережень з використанням дієприслівникових зворотів»; Стась Ю. М. – конспект уроку в 11 класі «Лексична помилка»; Шевченко А. О. – конспект уроку в 6 класі «Лексична помилка та її умовне позначення».

Згарська Л. А. розробила «Квест з української мови для здобувачів освіти 5-6 класів з теми «Лексикологія». Тищенко О. В. – навчально-виховний захід «Філологічний калейдоскоп».

У третьому розділі зібрано дидактичні матеріали. Пінчук Т. М. розробила «Комплект карток з теми «Пароніми». Рибальченко Л. І. збрала англіцизми-неологізми та уклала з них кросворди й кросворди навпаки. Таке розташування матеріалу полегшує його сприйняття й засвоєння. Запропоновані результати праці доцільно використовувати фрагментарно на уроках української мови та інформатики, а також у процесі позаурочної діяльності з предметів.

РОЗДІЛ I. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Толмач Н. І.

Мовні помилки в мережі «Фейсбук» (на прикладі постів та рекламних оголошень мешканців міста Долинської)

Мовні норми існують на лексичному, синтаксичному, орфографічному, граматичному, морфологічному, пунктуаційному рівнях. Останнім часом частішають випадки порушення норм літературного мовлення.

Проблема порушення мовної норми – одна з найактуальніших і найскладніших у сучасній лінгвістичній науці.

Помилка – це таке ненормативне лінгвоутворення, що виникає в результаті порушення літературної норми та є наслідком неправильних мисленнєвих операцій. На жаль, у текстах реклами й оголошень їх досить часто припускаються. У сучасному суспільстві простежується тенденція до загальної безграмотності населення. Незнання правил правопису призводить до того, що все частіше в оголошеннях, рекламних текстах з'являються помилки. Звідси існує велика проблема формування грамотності населення. Це впливає на розвиток культури мовлення в наш час, тому вивчення помилок потребує підвищеної уваги. Мовознавці впевнені, що помилки ускладнюють сприйняття тексту й заважають проникненню в зміст речення. Простежуватися має правильне, грамотне мовлення, але нерідко спостерігаємо протилежне: відбувається падіння грамотності, культури писемного мовлення, тому тема цієї роботи є актуальною.

Лексичні помилки – повтор одного слова чи спільнокоренових слів в одному або сусідніх реченнях (тавтологія), вживання зайвих слів (плеоназм), дублювання значень в двох, перекручування слів, уживання їх у невластивому їм значенні.

Соціальні мережі сьогодні стали невичерпним джерелом прикладів помилок. Пости, коментарі, оголошення та реклама засвідчують мовну безграмотність українців. Саме вони можуть бути яскравими прикладами лексичних, пунктуаційних, орфографічних, граматичних, стилістичних та інших помилок.

Мета дослідження: комплексний аналіз типів мовних помилок у постах мережі «Фейсбук», систематизація їх за типами, розкриття причин появи, дослідження та характеристика лінгвістичного механізму виникнення таких помилок.

Актуальність теми дослідження зумовлюється швидким розвитком інформаційних обмінів у суспільстві, який викликає важливу проблему – правильність тієї інформації, що подається, в аспекті змісту, значення інформації, що містить повідомлення, з точки зору нормативного відображення того чи іншого знака, який допомагає точному сприйняттю тексту. Систематизація досліджених відомостей про помилки, причин їх виникнення необхідні для виявлення місць, на які треба звертати особливу увагу; для

вдосконалення електронних механізмів перекладу; редагування за допомогою різних комп'ютерних програм; для розробки психологічних систем самоконтролю.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення завдань:

- з'ясувати зміст понять «соцмережа» і «пост»;
- описати вивчення різних аспектів помилок, їх видів;
- визначити лінгвістичний зміст понять: лексична, орфографічна, морфологічна, синтаксична, граматична помилка;
- систематизувати матеріал, дібраний із постів соцмережі, зробити аналіз виявлених помилок.

Об'єкт дослідження – мовні одиниці, що є свідченням порушення норм сучасної української літературної мови.

Предмет дослідження: лексичні, орфографічні, морфологічні, синтаксичні, граматичні помилки, які зафіксовані в постах мережі «Фейсбук».

Методи дослідження: лінгвістичного опису мовних фактів із залученням прийомів класифікації та аналізу документальної інформації, якою виступають матеріали соцмережі, спеціальних журналах, проспектах; описовий метод, прийом класифікації та систематики.

Теоретичне значення: можливість наочно побачити та проаналізувати види помилок у мові реклами, визначити причини їх появи, окреслити найактуальніші види для зменшення кількості негативного мовного матеріалу.

Практичне значення: можливість багатоаспектного використання роботи в практиці редагування постів соцмереж. Результати дослідження можуть бути використані для проведення роз'яснювальної роботи серед користувачів.

Дослідження базується на використанні текстів із соціальної мережі «Фейсбук».

Під лексичними нормами розуміється вживання слів у потрібному контексті, урахування їх значення; вибір відповідних слів залежно від ситуації, у якій знаходиться суб'єкт. Порушення лексичних норм зустрічається повсюди як у письмовому мовленні, так і в усному.

В оголошеннях ці помилки теж часто трапляються.

Ось основні з них:

- невинуватене калькування російських слів та словосполучень;
- сплутування різних за значенням, але близьких за звучанням (пароніми);
- уживання зайвих слів (плеоназми);
- змішування однозначних і багатозначних слів;
- неправильне вживання слів іншомовного походження;
- повторення спільнокоренових слів (тавтологія);
- уживання слів зі значеннями, які відрізняються від тлумачення в словниках;
- змішування багатозначних слів і омонімів;
- порушення лексичного сполучення слів;
- сплутування українських і російських слів;
- невміння добирати синоніми, зокрема й контекстуальні.

Приклади лексичних помилок.

1. Надсилати за адресою (синтаксичний анорматив; правильно: надсилати на адресу).

2. Користуватися попитом (лексична помилка, семантична модифікація слова під впливом російських лексичних норм; правильно: мати попит).

3. Вулиця Леніна (лексична помилка, росіянізм – лексема утворюється за зразком російських мовних форм; правильно перекласти так: вулиця Леніна).

4. Упаковка (росіянізм, був утворений шляхом буквального перекладу з російської мови за зразком російських мовних норм; український варіант – пакунок, пакування, упакування).

5. У будь-яку пору доби (неправильне слововживання, адже вживається вислів «пора року»; але «час доби»).

6. Більше ста (синтаксична помилка, адже службова частина вживається із недоцільним граматичним значенням; у реченні потрібно вжити прийменник понад/більш ніж сто).

7. Підгузники (словотвірна помилка при утворенні форми множини; однина – підгузок, а не підгузник. Відбувається спрощення, і правильно буде «підгузки»).

8. Іграшка навчає малюка кольорам та формам на трьох мовах: англійська, французька, російська (редактор припустився декількох помилок: по-перше, порушено правило чергування кінцевих приголосних основи г, ж, з при сполученні з суфіксом – -ськ-, відбувається зміна на -зьк-. Правильний варіант – французька. По-друге, українською мовою вживається форма навчає (як?) трьома мовами. Отже, правильно написати: Іграшка навчає малюка розрізняти кольори та форми й називати їх трьома мовами: англійською, французькою, російською).

9. Перевулок Матросова (цей випадок можна віднести до синкретичних, адже оголошення поєднує два види помилок: лексична помилка – буквальний переклад з російської мови: потрібно застосувати префікс про- в значенні «поміж»; неправильний переклад із російської мови: українською мовою правильне написання – провулок Матросова).

10. На сьогоднішній день (лексична помилка, плеоназм; досить було вжити форму «на сьогодні»).

11. На протязі місяця (неправильне вживання слова; на протязі річки, дороги, але протягом / упродовж місяця).

У рекламі магазинів часто назви торговельних марок, найменування товарів та їх назви плутаються, не виділяються синтаксично. Інколи спочатку просто пишуть з великої букви назву, а в наступному випадку – уже беруть у лапки. Споживачеві зовсім не зрозуміло, чи рогалик називається «Натхнення» чи «Натхнення з джемом». Також назви в одному рекламному тексті вживаються то українською мовою, хоча й із неправильним перекладом, то мовою оригіналу, то лише українськими буквами. В одному рекламному тексті потрібно дотримуватись постійних принципів: або всі іншомовні назви зазначати мовою оригіналу, або українською. Проте змінювати власні назви в перекладі не можна.

Грамати́ка як наука вивчає спільні закономірності грамати́к різних конкретних мов та відмінності між ними. Вона складається з двох розділів: морфології та синтаксису. Грамати́ка – це сукупність правил, характерна для конкретної мови, за якими слова об'єднуються в змістовні фрази і речення, набираючи при цьому залежних від функції в реченні форм, а також правил утворення слів. У граматиці мови виділяють морфологічні одиниці, категорії та форми, синтаксичні одиниці та категорії, а також словотвірні одиниці і способи словотворення. Грамати́ка конкретної мови, на відміну від її лексики, відносно стабільна, однак і вона змінюється з часом під впливом різноманітних чинників за загальними законами розвитку мови.

Стандартні мовні звороти набувають стійкого характеру, за своєю роллю вони наближаються до фразеологізмів. Наприклад, ми можемо написати: допустити порушення, помилку, прорахунок, але не можна писати: допустити дефект, шлюб, поломки, розкрадання.

Помилки, що порушують стійкість словосполучень офіційно-ділового мовлення, можна допустити в документах велику кількість, тому укладач документа повинен якомога частіше звертатися до словника й уточнювати потрібний при́менник. Укладачі оголошень нерідко допускають неправильне вживання відмінка. Найпоширенішою є помилка у вживанні іменника в родовому відмінку замість інших відмінків.

Неправильне використання відмінка або при́менника після головного слова найчастіше спостерігається в разі вживання близьких за змістом слів. Так, слово заклопотаність має вживатися в поєднанні з формою орудного відмінка іменника без при́менника: заклопотаністю справами. Але під впливом близьких йому за значенням слів, які вживаються з при́менниками про і за (турбота про батьків, тривога за дітей), слово заклопотаність нерідко помилково вживають у поєднанні з тими ж приводами.

Змішування при́менниково-відмінкових конструкцій – це одна з найчастіших мовних помилок. Щоб не допускати їх, треба знати правила вживання відмінків певних слів. Помилки реклами – ознака неосвіченості виробників рекламних слоганів. За спостереженнями, такі помилки виникають, коли текст реклами створюють спочатку російською, а українською потім перекладають.

«Приймати участь» – замість «брати» – помилка швидше прикра, ніж груба. Від таких засмучуються лише фахівці.

А ось «безплатно» – там, де має бути «безкоштовно», і «самі низькі ціни» – замість «найнижчі» – ця реклама вже найпоширеніша. Це прикметник найвищого ступеня порівняння. А найвищий ступінь порівняння утворюється від форми вищого ступеня за допомогою префікса най-: більший – найбільший, дорожчий – найдорожчий, дужчий – найдужчий. Треба писати – «найнижчі ціни». Ще приклад: «найсімейніший» – прикметники, що називають абсолютну якість, тобто таку, що не може виявлятися в більшій чи меншій мірі, ступенів порівняння не мають: босий не може бути «босішим» чи «найбосішим»,

порожній – «порожнішим» чи «найпорожнішим». Тож будемо вважати таку рекламу ефектною й ефективною, так як вона закликає мати міцну сім'ю.

Соціальні мережі страждають від наводнення великої кількості неграмотних постів із абсолютним ігноруванням правопису. Проблема культури мови постів, реклами й оголошень у фейсбуці дуже важлива. Від неї залежить збереження етнічної ідентичності українців, насиченість духовного світу України.

Так як мова є матеріалізацією мислення взагалі, то мова рекламної продукції, мова оголошень, що відбиває складні соціальні процеси, матеріалізує не тільки особисту, а передусім – суспільну свідомість, впливає на вироблення громадської думки, допомагає формувати певний тип поведінки людини. Споживачі інформаційного продукту, вживаючи його в побуті, підсвідомо наслідують мовні конструкції. Так зразки ненормативної мови стають надбанням широкого кола населення.

Дослідження мовних одиниць, вилучених із матеріалів постів, реклами й оголошень, виявило зв'язки з причинами породження ненормативної лексики. На основі аналізу факторів появи помилок та зібраного матеріалу можна підсумувати, що основними їх причинами є незнання норм літературної мови, вплив російської мови, дія аналогії до інших граматичних форм.

Викликає занепокоєння те, що мовна неграмотність оголошень та реклами найчастіше лишається непоміченою більшістю населення. Іноді споживачі інформації сприймають наявні помилки як звичайне явище. Але, як відомо із досліджень, завдяки впливу на споживача, реклама та оголошення особливо запам'ятовуються, закарбовуються в підсвідомості як помилкова модель мовлення. Через це рівень освіченості знижується, а неграмотна людина перестає працювати над собою. Досить багато помилок почали вважатися нормативними, а деякі навіть стали «крилатими виразами». Щоб не допускати цього, рекомендую скористатися пам'яткою.

Пам'ятка

1. Постійно удосконалюй власне мовлення, дбай про чистоту мови.
2. Завжди перечитуй написане.
3. Вагаєшся – заміни слова синонімом.
4. Частіше заглядай у словник.
5. Знаходь час на читання художньої літератури.
6. Пам'ятай: по мовленню визначають, якою ти є людиною.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Г. Морфологічні помилки у мові друкованих ЗМІ // Філологічні студії: Науковий часопис. – Луцьк, 2002. – №1. – С. 4 – 12.
2. Іванова Л. Ю., А. П. Сковороднікова, Є. М. Ширяєва культура мови: Енциклопедичний словник-довідник. – М.: Флінта: Наука, 2003. – 840 с.
3. Сучасна українська літературна мова: підручник/ М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – 6-те вид., стер. – К.: Вища шк., 2006. – 430 с.

Додаток

Вид помилки, пояснення	Приклад
<p>Лексична помилка. <i>Особисто мені</i> – тавтологія.</p>	 <p>https://cutt.ly/dMxMdtp</p>
<p>Лексична помилка. Правильно вживати «протягом». Протяг – це потік повітря, що виникає в практично замкнутому просторі. Тому «на протязі» означає, що ви є перешкодою для струменя повітря, який продуває приміщення.</p>	 <p>https://cutt.ly/5MxMFEf</p>
<p>Лексична помилка. <i>Гордиться</i> – слово, що походить з російської. В українській мові частіше вживається «пишатися».</p>	 <p>https://cutt.ly/wMxV9Jg</p>

Лексична помилка.

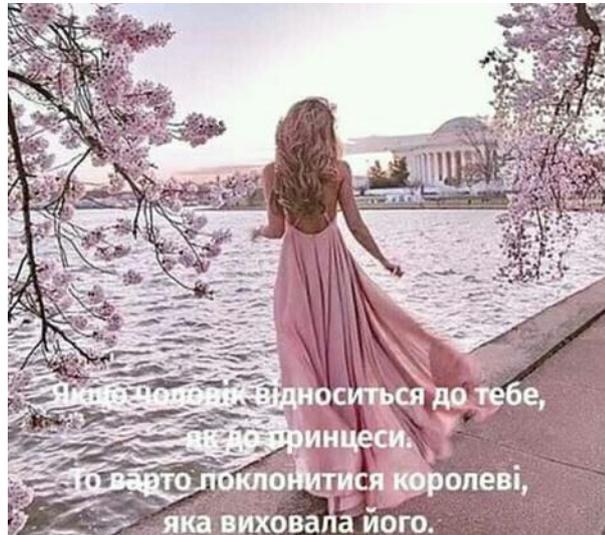
Відноситися – перебувати в певній відповідності, співвідношенні з чим-небудь, а ставитися – виявляти ставлення до когось, до чогось. Тут треба вжити – ставитися.

Життя дуже коротке, щоб прокидатися вранці з наріканнями. Так що любіть тих, хто відноситься до вас з повагою, пробачайте тим, хто не правий, і знайте, що все в цій житті швидко минає...

Б.Ступка

<https://cutt.ly/HMxBcY8>

Якщо чоловік відноситься до тебе,
як до принцеси,
то варто поклонитися королеві,
яка виховала його.

<https://cutt.ly/wMxNgu3>

Лексична помилка
Не «сторону», а «бік».

<https://cutt.ly/zMxZaNs>

Лексичні помилки.
1. Двохповерхового будинку.
2. «Углова» – кутова.

**ПРОДАЄТЬСЯ
КВАРТИРА**

**однокімнатна на
першому поверсі
двоповерхівки
Індивідуальне опалення
Квартира не углова,
дуже тепла
0502954574**

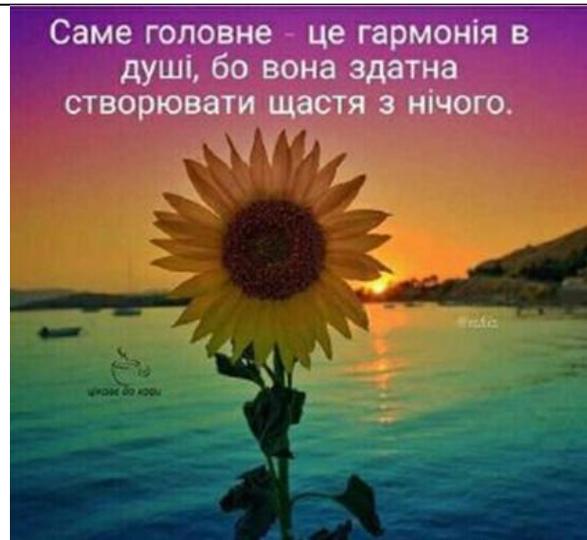
<https://cutt.ly/kMx1onx>

Лексичні помилки.
1. «Стіральна» – пральна машина.
2. «Полуавтомат» – напівавтомат.
3. Пральна машина «Сатурн».

<https://cutt.ly/yMx0fxA>

Морфологічна помилка
у творенні найвищого ступеня
порівняння.

<https://cutt.ly/FMxZ7pp>

**Самий кращий
подарунок, який
дарує нам життя -
це люди, яким ми
говоримо: "Дякуємо
Вам за те, що Ви є у
нашому житті".**

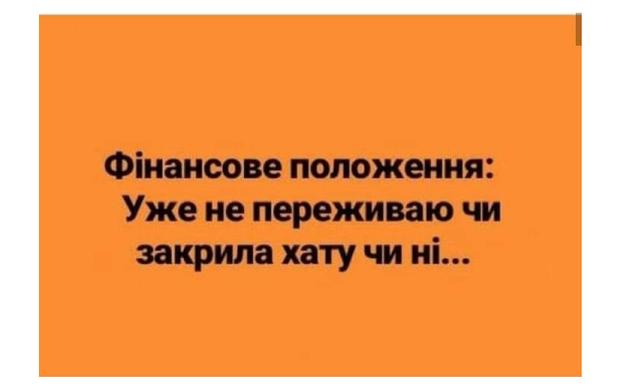
<https://cutt.ly/9MxX0s5>

Оберіть одну правильну відповідь:

- А) громадська думка;
- Б) виключні здібності;
- В) поверхове уявлення.

	Відкоркорковувати
	Відчиняти
	Відкривати
	Розтуляти
	Розгортати
	Відмикати

2. Галерея помилок.

	
https://cutt.ly/hMx8ONW	https://cutt.ly/hMx8ONW
	
https://cutt.ly/zMx3JXK	https://cutt.ly/hMx8ONW

- Кіт, сьогодні твоя черга йти на роботу!
- Всмілі?

<https://cutt.ly/9Mx8yTl>

Я можу закривати очі на деякі вчинки, але жити весь час в темряві я не збираюся

<https://cutt.ly/pMnaUpU>

3. Мовна студія.

Робота з текстом. Знайдіть та виправте помилки.

Самі незвичайні птахи

На Землі живе близько 10 тисяч видів птахів. Одні відрізняються умінням швидко не літати, але бігати. Некоторі види вмюють наслідувати людського голосу, інші виділяються своїм необичним зовнішнім виглядом. Одне точно – птахи вмюють дивувати.

При цьому не завжди самі незвичайні види живуть у тропічних непрохідних джунглях, дивовижні птахи є і в середній смузі. Так що варто розповісти про самих видатних представників цього класу детальніше.

Самі незвичайні птахи

На Землі живе близько 10 тисяч видів птахів. Одні відрізняються умінням швидко не літати, але бігати. Некоторі види вмюють наслідувати людського голосу, інші виділяються своїм необичним зовнішнім виглядом. Одне точно - птахи вмюють дивувати.

При цьому не завжди самі незвичайні види живуть у тропічних непрохідних джунглях, дивовижні птахи є і в середній смузі. Так що варто розповісти про самих видатних представників цього класу детальніше.

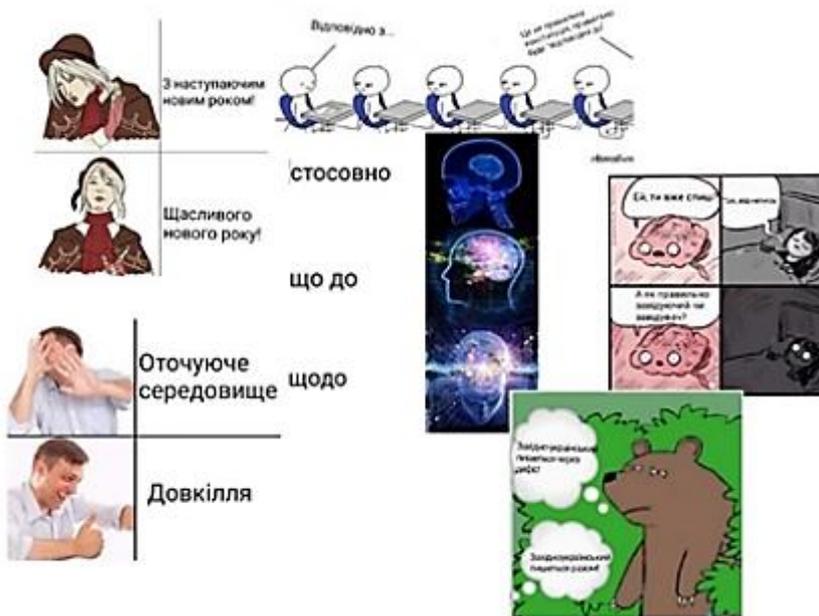

<https://cutt.ly/LMxr6G0>

4. Учнівська творчість. Мемі.

<https://cutt.ly/kMnsZRe>

<https://cutt.ly/xMndizF>

<https://cutt.ly/yMndE6q>

V. Закріплення вивченого.

Неправильно - правильно

Бажаючи вступити - охочі вступити

більша половина - більша частина

бути на виду - бути на видноті

в кінці кінців - зрештою

говорити на українській мові - говорити українською

другими словами - інакше кажучи

дякуючи - завдяки

здати екзамен - скласти іспит

книжний магазин - книжковий магазин, книгарня

одержати знання - здобути знання

<https://cutt.ly/6MxtMi5>

Гра «Хто швидше» (усно).

Відредагуйте речення.

1. Я відкрила зошит і почала писати.
2. Я продовжую лічитись у старого врача.
3. Отара горобців швидко полетіла.
4. Не мішай мені робити уроки.

VI. Підсумки.

Розгадайте ребус. Запишіть відгадку, яка підкаже, що допоможе уникнути тавтології.

<https://cutt.ly/4MxyApL>

VII. Домашнє завдання.

Скласти ребуси до вивченої теми. Упорядкувати словничок «Правильно – неправильно».

Пришляк О. В.

Тема: Неологізми (6 клас).

Мета уроку: сформувати поняття про неологізми, пояснити відмінність між загальнономовними та художньо-індивідуальними (авторськими) неологізмами, витлумачити особливості їхнього використання, формувати вміння визначати неологізми в реченнях і текстах, удосконалювати навички користування словниками, збагачувати словниковий запас учнів, розвивати спостережливість, культуру усного й писемного мовлення.

Очікувані результати:

- знаннєвий: учень розуміє загальні принципи класифікації словникового складу української мови, називає неологізми;
- діяльнісний: знаходить у тексті неологізми, визначає їх вид;
- ціннісний: розуміє важливість підвищення культури власного мовлення, збагачення словникового запасу, робить висновок про роль неологізмів у художній творчості.

НЛ-2 (громадянська відповідальність), ключова компетентність – спілкування державною мовою, математична компетентність – установлювати причинно-наслідкові зв'язки; інформаційно-цифрова компетентність – застосування інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією з навчальною метою та в приватному спілкуванні.

Тип уроку: урок формування практичних умінь і навичок (удосконалення мовної і мовленнєвознавчої компетенцій).

Форми роботи: індивідуальна, парна, групова

Види роботи: словниковий, вибірковий диктанти, розподільна робота, пошукова робота, розгадування кросворда.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Гра «Поясни значення слів» (<http://surl.li/dzjmr>).

1. Специфічний, проміжний між усним та письмовим вид мовлення, що виник у спілкуванні через Інтернет; 2. Мова смайликів (емотиконів), що налічує близько тисячі знаків, які сприяють поживленню електронного спілкування; 3. Коротка корисна порада, що дозволяє з найменшими зусиллями вирішити життєве або побутове завдання; рецепт, хитрість; 4. Один блогер сказав; 5. Повідомлення в інтернет-форумі, яке виходить за межі заздалегідь оголошеної теми; 6. Вакуумний потяг; 7. Електронна пошта; 8. Користувач інтернет-ресурсу(форуму, чату), який стежить за дотриманням правил іншими користувачами: має право редагувати, видаляти некоректні повідомлення тощо.

Довідка: Модератор, ОБС, емодзі, нетспік, лайфхак, оффтопик, гіперлуп, імейл.

2. Гра «Склади слово», використовуючи слова з попередньої гри і метод криптограми: <https://learningapps.org/display?v=pnxs98aej19>.

18,7,19,16,19,4,12,17,11 (неологізм).

III. Повідомлення теми, мети і завдань уроку. Мотивація навчання.

Перегляд відеоролика: <https://www.youtube.com/watch?v=OsBNbi2U3IQ> (00.00-00.24).

Якими трьома поняттями ви охарактеризували б відеоролик? (Час, швидкість, технічний прогрес.)

Ми живемо в шаленому темпі. Швидко змінюється все: цілі, погляди, оцінки, герої, пріоритети. Змінюємося ми – змінюється мова. З'являються нові слова. У деяких звичних лексем часом виникають нові значення.

IV. Ознайомлення з новим матеріалом, його осмислення (загальнономовні та авторські неологізми).

1. Загальнономовні неологізми.

Які види транспорту ви знаєте? Чи відоме вам слово гіперлуп?

Перегляд відеоролика: <https://www.youtube.com/watch?v=mwz19aUcMfo> 1.50-2.08.

Висновок: гіперлуп – нове слово в мові. Отже, нові слова, які виникають у мові, – неологізми.

2. Авторські неологізми.

Робота біля дошки.

Записати речення. Визначити авторські неологізми. Яка їхня роль у поетичному мовленні?

1. Журавлиніться просинь, баболітється осінь (А. Камінчук).

2. Листя падає – осінь листопадує (П. Тичина).

3. А діти весело сміються у баболітньому теплі (П. Воронько).

Висновок. Причини виникнення авторських неологізмів – це пошуки авторами найдосконалішої форми для вираження своїх думок, настроїв,

почуттів, це потреба у виразніших словах порівняно з усталеною лексикою, це прагнення до оновлення й поетизації мови, прагнення “відсвіжити” вислів.

V. Виконання вправ на застосування і закріплення знань, формування умінь і навичок.

Завдання 1.

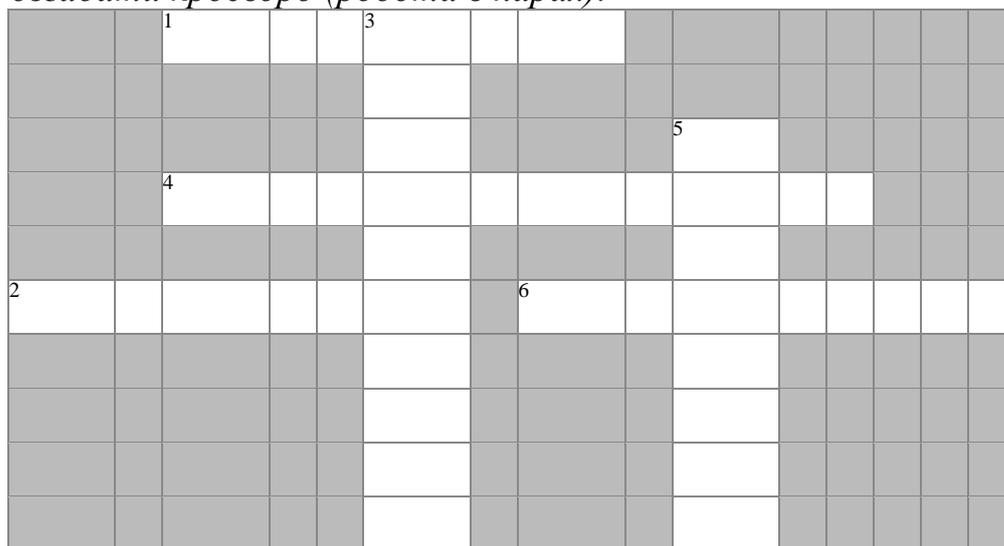
Розподільний диктант.

Розподілити слова-неологізми за категоріями: 1) неологізми, породжені політичною ситуацією в країні; 2) кібернеологізми; 3) неологізми, пов’язані з появою нових пристроїв, явищ, процесів науково-технічного прогресу; 4) неологізми, породжені розвитком культури та маскультури.

Азірівка, ватник, вишиватник, гібридна війна, дерибан, диванна сотня, зелені чоловічки, зеленкарі, інформаційна війна, колоради, лохторат, Межигір’я, окупендум, рашизм, телевізійні війська, телепіпли, телефашизм, аутернет бан, банер, блог, бот, браузер, веб, вікіпедист, гуглити, диджитал, інформер, екстранет, емодзі, імейл, IP-адреса, кеш, кіберпрофайлер, нетизянин, нетикет, ОБС, печалька, скайп, спам, твіт, тролінг, троль, фішинг, флейм, флеш, флуд, хакер, хейтер, чат, чекін, яндексити, біоніка, білінг, гаджет, інстаграм, наноробот, селфі, буккросинг, вебліш, глобиш, нетспік, перформанс, розвіртуалитися, селф-брендинг, сердючник, смартмоб, фаршинг, фейк, флешмоб, фрик, хедлайнер, хендмейкер, хіпстер, блокбастер, смомбі.

Завдання 2.

Розгадати кросворд (робота в парах).

1. Повний комплект одягу, який включає в себе також прикраси та взуття (аутфіт).

2. Людина, яка невідривно дивиться на дисплей свого девайса, не дивлячись, куди йде (смомбі).

3. Жертва моди (фешн віктім).

4. Останній крик моди (дерньє-крі).

5. "Прибрати до рук", "відібрати", "спочатку подарувати, потім відібрати, "віджати" (скримити).

6. Черевики (потужне взуття) на товстій підошві, з великою шнурівкою, а також посиленими мисами (гриндерси).

Завдання 3.

Прочитайте. Визначте авторські неологізми.

1. Стою серед усіх калинокровних родичів моїх (П. Перебийніс). 2. Це жайвористе небо, цей небокрилий жайвір! (В. Кордун). 3. Ні, я себе не можу уявити без тебе, Дніпре, як і без тополі, що в серці моїм змалку тополить (М. Вінграновський). 4. У присмеркові доброї дібровості пшеничний присмак скошеного дня. На крутосхилах срібної дніпровості сідлає вічність чорного коня (Л.Костенко). 5. Високе небо творчості, ти повне ластівочості (Д. Павличко). 6. Мене драгує віршів довжелезія – порожніх слів, чуттів, думок розхристаність (А. Кацнельсон). 7. А нам лиш сміхотерапія упасти в розпач не дає (В. Бровченко).

Завдання 4.

Гра «Лото» (групова робота).

Прочитайте. Лексичне значення яких слів ви можете витлумачити, не звертаючись до словника? Як давно ці слова увійшли до нашої мови? Що спричинило такі запозичення?

- I. Перфоманс, імейл, онлайн, нік.
- II. Роумінг, лейбл, топ-модель, лептоп.
- III. Чил-аут, селебриті, саунд-трек, постер.

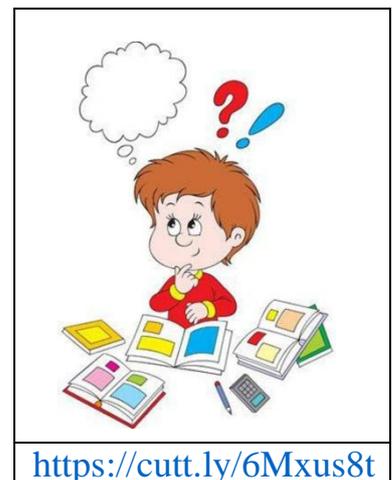
Довідка. Перфоманс – форма мистецтва, де твором вважають дії автора (художника, актора), за яким глядачі спостерігають у режимі реального часу; імейл – електронна пошта; онлайн-спілкування в режимі реального часу; нік – особисте, зазвичай вигадане власне ім'я, яким особа користується в інтернетівських чатах, форумах; роумінг – надання послуг (стільникового зв'язку, Wi-Fi) абонентові поза зоною обслуговування мережі абонента з використанням ресурсів іншої мережі; лейбл – товарна етикетка з фірмовим знаком, топ-модель – модель, що досягла вищого професійного рівня; лептоп – ноутбук нового покоління; чил-аут – місце для відпочинку в танцювальних закладах, селебриті – відомі в суспільстві люди: актори, музиканти, спортсмени та ін.; саунд-трек – музичний супровід фільму, мюзиклу, телепередачі, комп'ютерної гри тощо; постер – художньо оформлений плакат у ЗМІ.

Хвилинка-цікавинка.

Слово «мрія» вперше вжив письменник Михайло Старицький у листі до Олени Пчілки, матері Лесі Українки. Його він утворив від дієслова «мріти» – ледь виднітися, мерехтіти. Слівце адресатці сподобалося й зазвучало в її поезіях. Так силами двох людей слово закарбувалося в українській мові.

М. Старицький – творець багатьох інших слів, зокрема: байдужість, нестяма, приємність, майбутнє, завяття, темрява, незагойний, сутінь, привабливий, потужний. (З журналу).

Серед майстрів індивідуально-авторських неологізмів можна назвати П. Тичину (сміхобризнай,

<https://cutt.ly/6Mxus8t>

злотоцінно, трояндно, яблуневоцвітно), М. Рильського (огнекрилий, міднодзвонний, стоцвітно, успадкоємити), А. Малишка (яснота, краплинь, дощовиця, повесніння, весновій), М. Вінграновського (дніпророджений, середстепний, гідночеснолиций, сніговіється, листолет), І. Драча (калинолист, крутосходи, гірколита, сонцеткана, гордоголовий), В. Стуса (доброокий, многолітував, всепрощальний, самоуникання, самопереростання).

Завдання 5.

Гра «Аукціон».

Доберіть і запишіть 10 неологізмів-запозичених слів, які увійшли до української мови упродовж останніх 3-5 років. Синонімами яких загальноживаних слів вони є? Визначте відмінності, наявні в лексичному значенні цих слів порівняно з українськими відповідниками.

Зразок. Колумніст – це журналіст, який одноосібно веде колонку (розділ, рубрику) в будь-якому виданні: газеті, журналі.

Українські відповідники: журналіст, оглядач, коментатор, репортер, аналітик.

Завдання 6.

Творча робота.

Спробуйте утворити неологізми, які можна використати в художньому висловлюванні про хурделицю (весняний паводок, осінній падолист).

Завдання 7.

Гра «Перевтілення».

Спробувати розповісти про неологізми в стилі реп, використавши такі рими:

Слово – загадково, нові – в голові, будемо – не забудемо, словник – материк.

VI. Рефлексія. Підсумок уроку. Оцінювання учнів.

Незакінчене речення.

«Сьогодні на уроці я почув, побачив, зрозумів...»

– Яким словом-неологізмом озвучив би свій настрій на уроці?

Оцініть свою роботу за 12-бальною шкалою. Результат запишіть на кольоровому папері.

VII. Домашнє завдання.

Вивчити теоретичний матеріал; створити рекламу «Неологізми».

Список використаних джерел

1. «Методичні діалоги – журнал для вчителів української мови та літератури» видавництва «Видавничий дім «Освіта».

2. Нові слова та значення / Ін-т укр. мови НАН України; уклали: Л. В. Туровська, Л. М. Василькова. – К.: Довіра, 2009.

3. Українська мова: енциклопедія. – К.: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2007.

Тема: «Усний твір розповідного характеру в художньому стилі про виконання певних дій на основі власних спостережень із використанням дісприслівникових зворотів» (7 клас).

Мета:

– *мовленнєва компетентність*: удосконалювати вміння спілкуватися під час роботи, логічно і послідовно викладати думки, розвивати в учнів уміння будувати текст – розповідь у художньому стилі, активізувати мовленнєву діяльність учнів через різноманітні форми та методи роботи, сприяти розвиткові аналітичного мислення;

– *лексична компетентність*: розвивати уміння та навички використовувати мовний словниковий запас, закріплювати знання про архаїзми, історизми;

– *орфографічна компетентність*: шляхом опрацювання мовного матеріалу розвивати правописні вміння відповідно до орфографічних норм і правил, повторити орфограму на раніш вивчені правила;

– *інтелектуальна компетентність*: формувати інтелектуальну компетентність через роботу учнів із різноманітною інформацією; активізувати методи роботи в умовах пошуку, дослідження, розвивати активність пізнавальних процесів у школярів;

– *творча компетентність*: формувати інтерес до виконання творчих завдань;

– *загальнокультурна компетентність*: виховувати пошану та любов до хліба, почуття вдячності до людей праці, шанувати традиції та звичаї українського народу.

Тип уроку: розвитку зв'язного мовлення.

Внутрішньопредметні зв'язки: лексикологія, культура мовлення.

Обладнання: на столі, застеленому вишитою скатертиною, житня паляниця, сіль та колоски пшениці, різні вироби з тіста; на дошці написані прислів'я про хліб; презентація.

Перебіг уроку

I. Організаційно-емоційний момент.

– Побажайте усім доброго настрою та гарних вражень від спільної роботи на уроці.

II. Підготовчо-прогнозований етап.

Пахучий хліб на нашому столі –

То виборені радощі родинні.

Пахучий хліб – то щедрий дар землі

За труд і розум доблесній людині.

Пахучий хліб – цілющий скарб життя,

Його неперевершено, владика.

Він – наша гордість, наше майбуття,

Він – наша творчість і мета велика.

Д. Луценко

III. Повідомлення теми уроку. Мотивація навчальної діяльності.

– Про що йтиме мова на нашому уроці? Аргументуйте свою думку.

– Так, про хліб. У всі часи, у всі віки, у всіх народів на землі було найбільшою святістю, коли на столі лежав хліб. Тяжко він діставався людям, але був найдорожчим за все на світі, бо давав життя. Святе ставлення до хліба в українців було споконвіків.

– Тому наше завдання – на основі лексичного матеріалу скласти твір – розповідь про випікання хліба на тему «Хліб у звичаях та традиціях українців», розкривши його велике значення для нашого народу.

IV. Сприйняття та усвідомлення нових знань.

1. Бесіда

– А звідки береться хліб?

– Які слова вам не зрозумілі?

Розмова з дідусем про хліб

– Ходімо, мій онучку, в поле,

Я покажу тобі, де хліб росте.

– Та він же, діду, на прилавках в магазині!...

– Е ні, то думають так тільки всі лінивці.

Він росте в полі із зернинки,

Із ніжної сльози-росинки,

З теплим дощем, з лагідним вітерцем,

З руками працьовитими та добрим серцем,

З благословенням Божим, з сонячним теплом,

Що до людей іде тільки з добром.

– А як же хліб зростає, розкажи, дідусю?

– Засіють люди землю, пройде дощик рясненький,

І зійдуть хлібні паростки пшениці,

І поле вкриється, мов килим зелененький,

Заколоситься і дозріє вся пашниця.

Наллються стиглі колоски зерном –

Вже час збирати хлібне море.

Комбайни обмолотять колоски,

Машини повезуть пшеницю у комори,

А потім – в млин, щоб борошно змолоти.

А вже тоді в пекарнях приготують:

І хліб пахучий, й пиріжки,

Й батони, бублики, торти,

Медову булочку смачну,

І паляницю запашну.

За все ми дякуємо Богу:

За хліборобів-трудолюбів,

За пекарів, за їхню працю,

За шлях, що нас до хліба вів.

– За цю науку дякую, дідусю,

Я лиш за тебе помолюся,
Щоб український рід не перевівся,
А хліб у полі завжди колосився!

Меланія Левченко

Словникова робота

Пашниця – ХЛІБ (зерно хлібних злаків), ПАШНІЯ, ПАШНІЦЯ, ЗБІЖЖЯ. – Змолотимо та продамо половину хліба (І. Нечуй-Левицький); Мішок пашні; Пашницею засіймо скрізь поля (П. Грабовський); Повна комора збіжжя. ХЛІБ перев. мн. Словник синонімів української мови.

Джерело: <https://slovnyk.me/dict/newsum>.

2. Прочитайте текст. Визначте його тему та основну думку. Дослідіть лексичний матеріал.

У слов'ян завжди у великій пошані був хліб. Він символізував гостинність, добробут, ним благословляли молодих на щасливе подружнє життя, вітали матір з новонародженим.

Шанували і звичаї, пов'язані з хлібом.

Наприклад: удома не слід бути без хліба жодної ночі, бо обсядуть злидні. На ніч хліб треба накривати рушником, бо він теж спить. Хліб чистий і святий, тому його можна брати будь у кого – він не передає зла. Хліб і сіль кладуть дитині у колиску, щоб уберегти її від злих очей.

Цікаві назви обрядового хліба: обрядове печиво у вигляді пташок, що випікалося на Сорок Святих, називалося «жайворонками», «журавлями». Головним обрядовим печивом на Великдень була паска. На Маковія готували макорженики (коржі з маком), до Христопоклонної середи – хресці. До свята Юрія на Волинському Поліссі пекли особливий калач – «юрчик», який клали в жито, щоб воно було гарним. На початку посту пекли «жиляники», «дружики».

Багато значень знаходимо у «весільних хлібних словах»: калач – це символ благополуччя, добробуту, дивень – символ весільної обручки, перепієць – хліб, яким пригощають усіх весільних гостей за подарунки для молодих. За регіональними особливостями весільний хліб можна поділити так: коровай (поширений на всій території України); верч (готували на Поліссі); бивень (здебільшого характерний для Півдня, частково – Полтавщини й Слобожанщини); лежень (найбільш характерний для Лівобережної України, частково для Півдня) (*О. Семенов*).

3. Перегляд презентації. Робота над збагаченням лексичного словника.

<https://cutt.ly/EMnfkGh>.

Піч — символ материнського першопочатку (начала); чистого, духовного виношування плоду; святості; непорушності сім'ї; неперервності життя українського народу; рідної хати, батьківщини; босоногого світлого дитинства; поетичний символ народної обрядовості.
 «Піч — наче мати рідна», «Піч у хаті — те саме, що вітвар у церкві».
 «Рідну матір може підмінити лише піч», — казали у давнину.

<https://cutt.ly/PMxaxte>

Хлібна лопата — прямокутна або овальна дерев'яна дошка на довгому дерев'яному руків'ї для садіння хлібів і пірогів у піч і діставання їх звідти. Поверхню лопати перед використанням посипають *тідситтю*^[1] — борошном, кукурудзяними крупами, пшеничними висівками.

<https://cutt.ly/pMxa11T>

Хлібна лопата — прямокутна або овальна дерев'яна дошка на довгому дерев'яному руків'ї для садіння хлібів і пірогів у піч і діставання їх звідти. Поверхню лопати перед використанням посипають *тідситтю*^[1] — борошном, кукурудзяними крупами, пшеничними висівками.

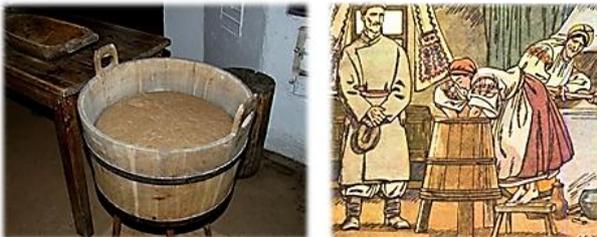
<https://cutt.ly/fMxa9dR>

Коцюба або **кочерга**, **діл**, **поривач** — знаряддя у вигляді насадженого на держак **зап'ятого** прута з розгнаним загнутим кінцем для перемішування палива, очищення колосників у печі й вигрівання з неї жару, **попелу**.
Коцюбильно (коцюбильно) або **кочержильно** (кочержильно) — держак коцюби (кочерги).
Коцюбник або **кочерезник** — місця біля печі для коцюб (кочерг).

<https://cutt.ly/fMxsuhD>

Діжа 1. Низька широка дерев'яна діжка, в якій готують тісто на хліб. *Вона й опару поставила.., вона й діжку з тістом на піч поставила* (Кв.-Осн.)
2. розм. Виготовлене у цій посудині тісто. *Тільки що Оксана з водою у двері — мати на неї і наважся: і де вона була, і чого так довго ходила.., що вже й діжка зійшла* (Кв.-Осн.); *Заплетла [Катря] в печі й стала діжку м'ясти* (Головко).
Учнів'яти (учнів'яти, вчнів'яти, вчнів'яти) діху — робити розчин борошна для виготовлення тіста. — *Заходився [кума] діжку вчнів'яти, а води нема* (Шиян)

<https://cutt.ly/3MxdrXs>

Рогач складався з двох частин — довгої дерев'яної палиці-ручки, на яку були надягнуті металеві заокруглені різьки. Їїно форму припасовували до розмірів горщиків, чавунів, казанків, які були в господарстві. Рогачі разом з коцюбою і лопатою стояли в кутку біля печі.

Приклад: *Вона полізла з рогачем у піч, засушила сорщик, обгорнула жаром, накрила покринкою.* (Панас Мирний)

<https://cutt.ly/yMxdxJr>

Хліб (зменшено-пестивий – хлібець, хлібчик) — харчовий продукт, що випікається з борошна або зернова культура; хліб-сіль — загальна назва харчів, їжа, вживається як ознака достатку та гостинності.

<https://cutt.ly/dMxdGXc>

Дивень (верч) – також різновид калача – палиничка з діркою посередині. Через неї молода дивилася на молодого, звідки, очевидно, й походить його назва, обрядовий хліб, аналогічний за своїм ритуальним призначенням калачеві. Його виробляли найчастіше з шпетінки втроє чи вчетверо, а потім її краї з'єднували, щоб утворилося замкнене коло. Дивень прикрашали очеретинками чи плодовими гілочками, обштетеними тістом, а зверху чіпали квітку з жита, калини

<https://cutt.ly/2Mxd8u6>

Весільні шишки. Ці маленькі булочки і шмагочок короваю молодята за звичаєм роздають гостям у момент вручення подарунків. Вважається, що під час цього ритуалу наречений з нареченою передають гостю частинку свого щастя і любові, тому запрошені відносяться до таких подарунків дуже серйозно. А щоб посміхнулася удача, за переказами, смачну шишку потрібно з'їсти ще до закінчення весілля.

<https://cutt.ly/uMxfhW9>

Коровай — невід'ємний атрибут традиційного українського весілля. Із своєї давнини й донині українське весілля не обходиться без короваю — символу сімейного щастя, злагоди, вірності та розуміння між молодятами.

<https://cutt.ly/DMxfQOr>

Лежень — весільний обрядовий хліб, різновид калача. Форма — овальна, зверху прикрашений оздобами з тіста. Лежень возили молоді до нової родини: молодий — для тещі, молода — для свекрухи. Ділили його на другий день весілля. **ЛЕЖЕНЬ** роблять завжди овальним та великим — як із шпетінки, так і з цілої довгастої палиничці. Зверху, подібно до короваю, прикрашають оздобами з тіста

<https://cutt.ly/JMxfKZp>

Книш, книші — житий, рідше пшеничний хліб з борошна тонкого помелу. З готового розчинного тіста зліплювали крупецьку палиничку і, вмочивши в олію ложку, надрізули нею по краю хлібини. Одержані «пелюстки» (п'ять чи сім) витягували, загинали до середини хлібини й притискали ложкою.

<https://cutt.ly/yMxf7UK>

Житляники на жиливий понеділок —у перший день Великого посту. Назва походить від того, що в цей день господині печуть житні коржі — «житляники».

<https://cutt.ly/qMxjD8H>

Поман - поминальний хліб, ритуальний хліб, давали на Святвечір та в інші поминальні дні. В оформленні хліба повинен бути хрест, в основі - плетена коса.

<https://cutt.ly/bMxkrX2>

Книш, або «Хліб з Душею»
Ще називають «хліб з хлібенятком». Обрядовий хліб на Різдво. Ним накривається горщик з куतेю. З книшем несуть Святу вечерю рідним. Перед усаджанням у гніч у хлібі (в тісті) роблять ямку склянкою, яку вмочили у воду. У цю ямку вкладали шматочок тіста. Воду виливали під добре дерево.

<https://cutt.ly/dMxkjoh>

Хліб поминальний до святої Трійці

<https://cutt.ly/aMxkReA>

Мандріки (мандріги) — обрядове печиво, що готували на Петра (12 липня). Сир змішували з борошном, додавали трохи масла, солі, яйця, замішували тісто й виробляли невеличкі пампушки. Пекли мандріки у кожній хаті й роздавали пастухам, які наймалися пасти громадську худобу. Після Петра переставала кувати зозуля, що й породило приказку: *Зозуля мандрікою вдавлялася*.

<https://cutt.ly/lMxkL5y>

Пиріг - рід — у деяких селах називають "родичами" або "родовими пиріжками". Їх випікали на свято. Це багато пиріжків, зліплені в один пиріг. Перед випіканням маленькі пиріжки укладають у велике кругле деко, коли тісто підходить, пиріжки між собою злиплюються у єдиний пиріг, який символізує тісні родинні стосунки, великий дружний рід.

<https://cutt.ly/rMxk8nr>

IV. Підготовка до роботи над твором. Виконання вправ і завдань.

1. Слово вчителя.

Одне із найбільших див, яке дав нам Творець – це хліб. Хліб – це те, що завжди було турботою і радістю людини, саме йому вона віддавала свій труд і талант. Хліб для кожного з нас звичний, як сонячне світло чи дихання, і такий необхідний або насущний, як говорили наші предки.

Словничок: насущний – дуже потрібний для нашого життя.

2. Завдання для учнів.

Прочитайте прислів'я та приказки про хліб. Спробуйте пояснити їх значення. Випишіть те, яке найбільше сподобалось. Не забудьте використати його у своєму творі-описі процесу праці.

- На чорній землі білий хліб родить.
- Як є хліб, то і до хліба буде.
- Хліб – усьому голова.
- Коли хліб на возі, не буде біди в дорозі.
- Поки зерно в колоску – не засиджуйся в холодку.
- Хліб – батько, вода – мати.

Прослухайте тексти. Про що в них розповідається? Який тип мовлення покладено в основу кожного із уривків? Визначте стиль мовлення.

1) З прадавніх часів наш народ цінує понад усе хліб, сіль і честь. Д. Прилюк дав цьому таке пояснення: “Хліб – то багатство, достаток, сіль – то гостинність і щедрість, а честь – то людська гідність, за яку предки наші стояли, навіть не маючи шматка хліба, ані дрібки соли”.

Ще моя бабуся завжди казала: “Спочатку хліб на стіл ставлять, потім люди сідають”. А ми питали: “Чому?” “Тому, – казала бабуся, – що в ньому є людська праця, надії, спогади. Буде поганий настрій у хазяйки, що хліб пече, – і за столом усі посваряться”.

2) У Київській Русі з найдавніших часів хліб пекли з кислого – заквашеного тіста. Закваскою служили дріжджі, в які додавали борошно, яйця, сіль. Цій суміші давали настоятися. Хліб на Русі завжди цінували, адже для селянина-хлібороба хліб був основним засобом прожитку, давав йому силу і енергію. Словом “хліб” селяни називали зернові культури, такі як жито, ячмінь, пшеницю, а також продукт, виготовлений з житнього або пшеничного борошна, – круглий, без начинки. Вага такого хліба була від 1 до 3 кг. Найкращим вважався хліб, випечений з добре просіяного борошна.

3) Процес приготування паляниці – велике мистецтво. За ним можна спостерігати годинами. Цей процес заспокоює, заряджає добром і світлом, наповнює любов’ю до життя. Разом зі шматком хліба нам передається частина душі й енергії пекаря. Ось чому справжній живий хліб вдається тільки добрим щедрим і відкритим душею людям. Хіба це не диво?

3. Лексична робота.

– Дібрати дієслова-синоніми, за допомогою яких можна описати дії тих, хто працює (Працює, трудиться, виготовляє, майструє, виробляє, випікає, вимішує).

– Працювати (як?) – зосереджено, впевнено, успішно, систематично, не покладаючи рук, вміло, легко, повільно, активно.

– Слова для позначення послідовності дій: спочатку, перш за все, потім, після цього, згодом, тепер, нарешті.

4. Перегляд відео про процес випікання хліба:

<https://www.youtube.com/watch?v=obIFKVskKRw>.

V. Складання учнями усного твору розповідного характеру про виконання певних дій на основі власних спостережень на тему «Хліб у звичаях та традиціях українців».

Самостійна робота над твором.

План аналізу розповіді про процес праці

1. Чи розкрито тему (дохідливо, чітко й цікаво розказано про процес праці)?

2. Чи виразною є головна думка твору?

3. Чи правильно скомпоновано твір (чи є зачин і кінцівка)?

4. Чи відповідає текст твору вимогам вибраного автором стилю?

VI. Оцінювання відповідей учнів.

Учні проводять рецензування творів один одного. Учитель оцінює та аргументує відповіді учнів.

VII. Підбиття підсумків уроку.

VIII. Домашнє завдання.

Середній рівень – складіть і запишіть речення зі словом «ремесло». А які ремесла українців знаєте ви? (Ремесло – дрібне виробництво з допомогою ручної техніки предметів народного вжитку. Народні ремесла).

Достатній рівень – поміркуйте, який процес праці приносить задоволення й радість вашим рідним. Чи доводилося вам спостерігати за тим, як вони виконували цю роботу, готуючись до великодніх свят? Скласти твір-опис процесу праці на основі власних спостережень.

Високий рівень – попрацюйте над проєктом «Традиції приготування хліба в рідному краї», дослідіть та створіть презентацію на основі розповідей своїх бабусь та інших родичів.

Стась Ю. М.

Тема: Лексична помилка (11 клас).

Мета: повторити відомості про поняття «лексична помилка», формувати вміння відрізнити помилкове вживання слова від правильного, редагувати речення з лексичними помилками, збагачувати, уточнювати й активізувати лексичний запас учнів; розвивати увагу, кмітливість, культуру усного й писемного мовлення; сприяти вихованню в школярів бажання вивчати українську мову, потребу вдосконалювати власне мовлення.

Тип уроку: урок-практикум.

Обладнання: ноутбук, проєктор, презентація (режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/17FrnZ28PuwXLioL8gsnv2kN4fERVBFZc/view?usp=sharing>), картки (тести з QR-кодами).

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

II. Перевірка домашнього завдання.

Записати правильно словосполучення, виправивши помилки. (Слайди 2, 3.)

III. Оголошення теми і мети уроку.

IV. Актуалізація опорних знань.

Робота з пам'яткою «Лексичні помилки».

Слово вчителя.

Ми всі іноді вживаємо кальки з російської мови чи неправильно наголошуємо слова, говоримо одне слово в значенні іншого. Тому мовознавці виокремили ряд порушень мовних норм, які назвали лексичними помилками.

Лексичні помилки (слайд).

1. Уживання слова у невластивому йому значенні.

2. Невдалий добір синонімів.

3. Сплутування різних за значенням, але близьких за звучанням слів (пароніми).

4. Уживання зайвих слів (плеоназми).

5. Лексичні анахронізми, тобто слова, що не відповідають нормам певної епохи.

6. Повторення спільнокореневих слів (тавтологія).

7. Неправильне вживання слів іншомовного походження. Наприклад: моя автобіографія.

8. Зайві в мовленні, беззмистовні слова (слова-паразити).

9. Сплутування українських і російських слів (кальки).

V. Практикум. Виконання завдань.

Тренажер «Лексичні помилки».

Завдання 1.

Відредагуйте сполучення слів та запишіть їх правильно:

- вартує уваги – варте уваги;
- кілька років тому назад – кілька років тому;
- являється – є;
- самий важливий – найважливіший;
- у творі мова йдеться – у творі мова йде / мовиться;
- відіграє значення – має значення;
- з цього витікає, що ... – з цього випливає, що...;
- виключення з правила – виняток з правила;
- вилічити хворобу – вилікувати хворобу;
- вірна відповідь – правильна відповідь.

Завдання 2.

Відредагуйте речення та запишіть їх правильно:

- Головний герой змінюється на протязі певного часу.
- Слідкуйте за собою, щоб добре виглядати.
- Безвихідних положень не існує.
- Давайте поміркуємо вкупі.
- Ми пам'ятаємо й не забуваємо найкращі моменти свого власного життя.
- У нашій школі прийняти участь у дослідженні куточків України може любий учень.
- З тих пір минуло дві неділі.

Бурхливі	овації
Вільна	вакансія
Внутрішній	інтер'єр
Головний	лейт мотив
Долоні	рук
Завзятий	ентузіаст
Майстерний	віртуоз

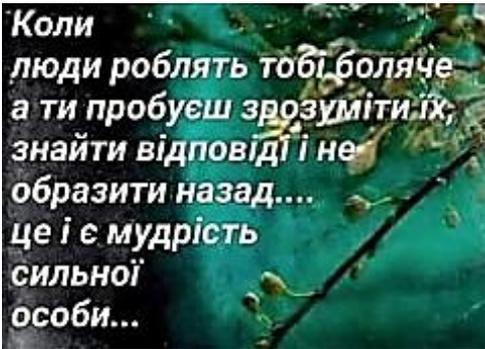
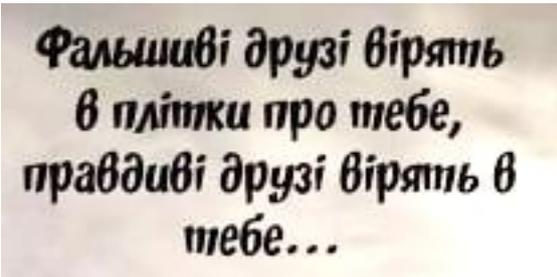
Завдання 3.

Виконайте інтерактивну вправу «Говорімо правильно!» (Слайд 5)

Режим доступу: <https://learningapps.org/display?v=p5a9whpta20>.

Завдання 4.

Знайдіть лексичні помилки в оголошеннях та висловах. (Слайди 6, 7, 8)

	
https://cutt.ly/SMxI5Na	https://cutt.ly/NMxEo5p
	
https://cutt.ly/OMxEnFI	https://cutt.ly/wMxEBCK

Завдання 5.

Знайдіть лексичні помилки в тексті.

Весь світ не перестає дивуватися, як могла проста українська дівчина-бранка досягнути такого високого становища в могутій тоді Османській державі. Її ім'я стало легендою, назавжди ввійшло в світову історію.

До життєвої долі Роксолани зверталось чимало митців, намагаючись переосмислити її, ввести неповторний образ української дівчини і турецької султани у свої твори.

Відомий український письменник, автор великої кількості історичних романів, Павло Загребельний теж звернувся до образу Хюррем. У результаті світ побачив чудовий роман під назвою «Роксолана». Павло Загребельний у своєму творі подав багатогранний образ Анастасії Лісовської, яку весь світ знає під іменем Роксолана. Змалював його в розвитку, від самого дитинства молоді дівчини, показавши, у якій сім'ї виростала вона, якими були її батьки, що впливало на формування її як особистості.

У результаті Роксолана постає перед читачем не просто турецькою султаною, а україankoю, що досягла такого високого стану.

Завдання 6. Вправа «Малюю слово».

Має крилами Весна
Запашна,
Лине вся в прозорих шатах,
У серпанках і блаватах...
Сяє усміхом примар
З-поза хмар,
Попелястих, пелехатих.
Ось вона вже крізь блакить
Майорить,
Довгожданна, нездоланна...
Ось вона – Блакитна Панна!..

Експрес-урок від Олександра Авраменка «Що таке шати, серпанки та блавати» (Режим доступу:
https://www.youtube.com/watch?v=1WbQvAZD_XI&t=11s).

VI. Повторення та закріплення вивченого.

1. Тестові завдання ЗНО минулих років з QR-кодами (картки).

1. Спільнокореневим до слова водити є слово

- А) водень;
- Б) водночас;
- В) водевіль;
- Г) водійський.

2. Немає лексичної помилки в рядку

- А) перший дебют;
- Б) головний лейтмотив;
- В) ефективний метод;
- Г) дивний парадокс.

3. Лексичну помилку допущено в рядку

- А) являється прикладом;
- Б) скасувати конференцію;
- В) непридатний до вжитку;
- Г) зважати на правила.

4. Лексичну помилку допущено в рядку

- А) довгожитель;
- Б) покровитель;
- В) визволитель;
- Г) виключатель.

5. Помилково вжито слово в рядку

- А) винайняв квартиру в центрі;
- Б) запросив до вітальні;
- В) розповів про відрядження;
- Г) приїхав вісім років назад.

6. Немає лексичної помилки в рядку

А) несподіваний сюрприз;

Б) пам'ятний сувенір;

В) вільна вакансія;

Г) чинний закон.

2. Презентація мініпроєкту «Говорімо правильно!», над яким працювали одинадцятикласники.

Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=M5wNA2EiNU0&t=17s>.

VII. Підбиття підсумків. Домашнє завдання.

Написати власне висловлення на тему «Чи важко бути «взаємно красивими»?»

Шевченко А. О.

Тема уроку: Лексична помилка та її умовне позначення (6 клас).

Мета: поглибити знання шестикласників з лексикології; формувати вміння знаходити лексичні помилки в текстах, редагувати речення; розвивати вміння працювати зі словником; збагачувати лексичний запас учнів; за допомогою мовленнєво-комунікативного матеріалу сприяти вихованню шанобливого ставлення до рідної мови.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: завдання на картках, ноутбук, проєктор.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

Прочитайте уривок з поезії Максима Рильського. Як ви розумієте слова відомого письменника?

Як парость виноградної лози

Плекайте мову. Пильно й ненастанно

Політь бур'ян. Чистіша від сльози

Вона хай буде. Вірно і слухняно

Нехай вона щоразу служить вам,

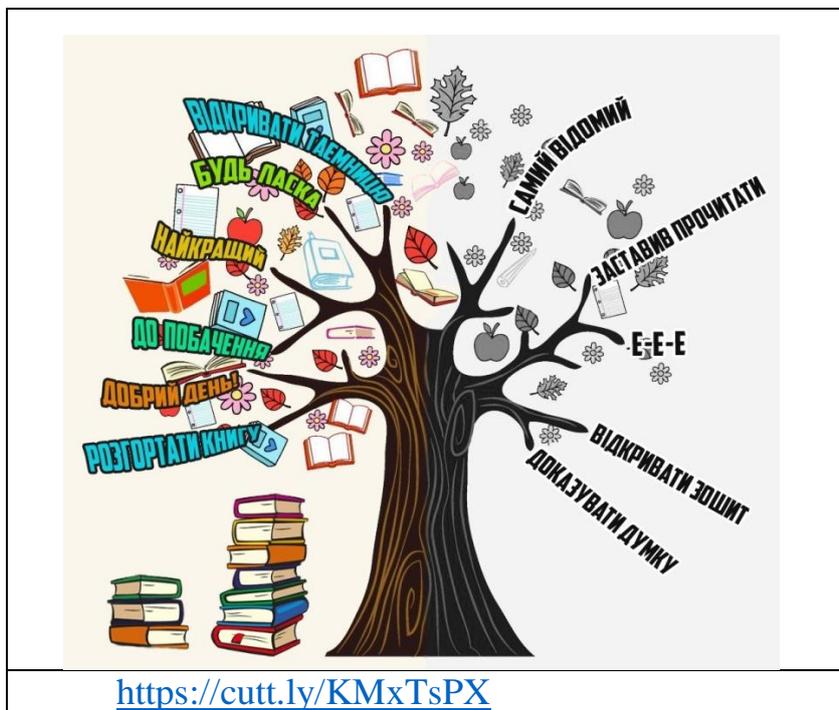
Хоч і живе своїм живим життям.

Поміркуймо!

– Яке мовлення вважають правильним?

– Чому ми повинні оберігати рідну мову від засмічення?

– Що маємо робити для того, щоб наше мовлення було чистим та грамотним?

Розгляньте малюнок. Як ви розумієте те, що на ньому зображено? Що б хотіли додати до малюнку?

Гра «Вірю – не вірю»

1. Лексика – це розділ науки про мову. (–)
2. Зефір – запозичене слово. (+)
3. Лексичне значення слова можна відшукати в тлумачному словнику. (+)
4. Отаман, лучник, бунчук – архаїзми. (–)
5. Свічадо – це фотографія. (–)
6. Полонина, маржина, когут, легінь – діалектизми. (+)
7. Перевірка роботи, коментар.

III. Повідомлення теми і мети уроку.

IV. Опрацювання навчального матеріалу.

Зверніть увагу на речення, записані на дошці.

Мій друг спас кошеня від злого собаки. Уже неділю маленький пухнастик радіє, що знайшов нову родину.

– Які помилки ви помітили в реченнях?

– Пригадайте, як саме позначають лексичну помилку на берегах зошита вчителі.

– Складіть речення зі словом «неділя».

Перегляд уроків Олександра Авраменка. Обговорення побаченого матеріалу.

1. Експрес-урок – «Суржик».

(<https://www.youtube.com/watch?v=UJHfaNvNzg>).

А як ви ставитеся до суржикових слів? Чому?

2. Експрес-урок – «Чому відповідь не буває VIPНОЮ?»

(https://www.youtube.com/watch?v=W-LHT_ixeII).

3. Експрес-урок – «Відкривати і закривати»

(https://www.youtube.com/watch?v=Khp_F28xQ1s).

Пригадайте!!! Знайдіть та виправте помилки.

1. Повтор одного слова чи спільнокореневих слів.

Учні вчать напам'ять новий вірш.

Школярі на перерві граються на шкільному подвір'ї.

2. Уживання слів, що не властиві українській мові.

Почекай мене, будь ласка, на остановці.

Ці цукерки дуже вкусні.

3. Порухення лексичної сполучуваності слів.

1) Відкривай швидше двері.

2) Мені потрібно погладити сукню.

Виправте лексичні помилки. Запишіть речення правильно.

1. На уроці учень вірно відповів на всі запитання.

2. Сьогодні ми повторили виключення з правил.

3. У червні місяці учні здаватимуть іспит з української мови.

4. На цій неділі учні нашої школи прийматимуть участь у цікавих міроприємствах.

Поясніть лексичне значення слів. Складіть з одним словом речення.

Протяг, сувенір, вакансія, автобіографія.

<https://cutt.ly/vMxTBB6>

<https://cutt.ly/cMxYeFn>

У мене нема жодного сумніву в тому, що я народився, хоч і під час мого появилення на світ Божий і потім — років, мабуть, із десять підряд — мати казала, що мене витягли з колодязя, коли напували корову Оришку.

Трапилася ця подія 1 листопада (ст. стилю) 1889 року в містечку Груні, Зіньківського повіту на Полтавщині.

Власне, подія ця трапилася не в самім містечку, а в хуторі Чечві біля Груні, в маєткові поміщиків фон Рот, де мій батько був за прикажчика.

Умови для мого розвитку були підходящі. З одного боку — колиска з вервечками, з другого боку — материні груди. Трішки поссеш, трішки поспиш — і ростеш собі поамаленьку.

З'явився я на світ другим. Поперед мене був первак, старший брат, що попередив мене років на півтора.

Так ото й пішло, значить: іси — ростеш, потім ростеш — іси.

Батьки мої були як узагалі батьки.

<https://cutt.ly/EMxUJhY>

<https://cutt.ly/qMxYnjO>

Виправте помилки у словосполученнях.

- Вільна вакансія –
- пам’ятний сувенір –
- моя автобіографія –
- на протязі тижня –

V. Закріплення матеріалу.

Робота з картками.

Розфарбуйте та поясніть свій вибір.

Лексична помилка

Зелений – правильно.

Червоний – неправильно.

Правильно!!!

<https://cutt.ly/6MxIsR9>

Говорімо правильно!

Заповніть таблицю

Неправильно	Правильно
з тих пір на слідуочий день виключити світло не дивлячись на труднощі вірно пояснити мені все рівно винести подяку нажати на кнопку	

Запишіть лише правильні словосполучення.

ЛЕКСИЧНА ПОМИЛКА

Заключити договір	Брати участь	Наступна зупинка
Укладати договір	Приймати участь	Слідуюча зупинка
Наводити приклад	Мати гарний вигляд	Хвилюючий момент
Приводити приклад	Гарно виглядати	Зворушливий момент

ПРАВИЛЬНО НЕПРАВИЛЬНО

<https://cutt.ly/qMxIDJ7>

VI. Рефлексія.

Чого навчилися на уроці? Чи важко було? Спробуйте оцінити, як ви засвоїли матеріал?

- Усе засвоїв добре, але прагну знати краще.
- Сьогодні мої знання кращі, ніж учора.
- Цей матеріал для мене складний, але я не втрачаю надії.

VII. Домашнє завдання.

Написати твір-роздум «Рідна мова – чисте джерело».

VIII. Оцінювання.

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІ ЗАХОДИ

Згарська Л. А.

Тема: Квест з української мови для здобувачів освіти 5-6 класів «Лексикологія».

Мета: закріпити знання здобувачів освіти з теми «Лексикологія»; розвивати креативне, логічне мислення, уміння працювати в колективі для досягнення певної мети; сприяти виховуванню культури мовлення.

Міжпредметні зв'язки: історія, інформатика, фізична культура.

Час для проведення: 1 год.

Місце проведення: приміщення школи.

Обладнання: роздатковий матеріал у вигляді карток, ребусів; комп'ютери; олівці; фломастери; папір; конверти з умовами завдань.

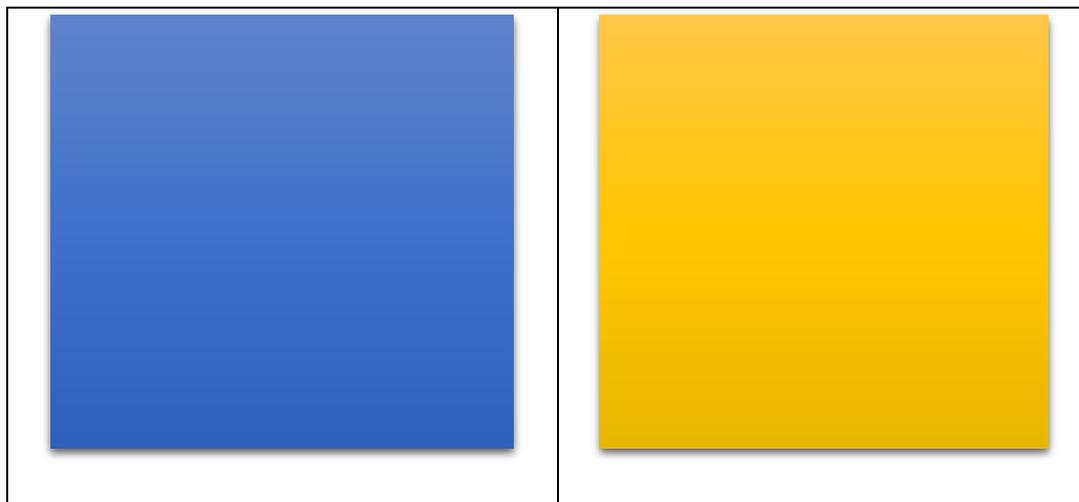
Дійові особи: капітани школи – вчителі-предметники української мови, інформатики, історії, фізичного виховання.

Хід проведення

Капітан: Ви всі стаєте могутніми Рейнджерами, яким потрібно врятувати світ від злих інопланетних створінь, що хочуть заволодіти нашою Землею. Тільки від вас залежить, чи існуватиме людство. Але для того, щоб це зробити, вам необхідно віднайти чарівні амулети, які кожному з вас додадуть сили, віри в себе, знань, кмітливості, винахідливості. Ви їх отримаєте лише за умови, якщо пройдете успішне навчання в школі рейнджерів, яке буде складатися з різних завдань та підказок. У кінці кожного курсу ви отримуватимете частину амулета із цифрою – це ваш бал успішності пройденого курсу. Лише той, хто збере всі його частинки, досягне найвищого рівня і врятує людство від катастрофи. За вашою підготовкою будуть слідкувати капітани школи рейнджерів Людмила, Вікторія, Надія та Микола (учителі української мови); їм допомагатимуть капітани Наталія (учитель історії), Віта (учитель математики) та Сергій (учитель фізичного виховання).

Не забувайте про правила! (Стенд)

УВАГА!!! Правила навчання в школі рейнджерів!!!

1. Об'єднатися в групи відповідно до того, який колір картки ви витягнете.
 2. Ми робимо спільну справу. Це потрібно пам'ятати.
 3. Потрібно вміти вислухати інших.
 4. Якщо вважаєте, що хтось помиляється, потрібно ввічливо сказати про це. Не потрібно кричати і перебивати, особливо ображати інших.
 5. Свою думку потрібно висловлювати чітко. Якщо хтось не згоден із тобою, вислухай чужу думку, і тільки потім можна відстоювати свою точку зору.
 6. Якщо ти помилявся, не переймайся. Кожен може помилитися.
 7. Не смійся над чужими помилками. Кожен може опинитися в такому становищі.
 8. Важливо – розподілити обов'язки.
 9. Необхідно створити доброзичливу атмосферу в групі; це допомагає досягти найкращих результатів.
 10. Повинна бути чітка мета. Якщо її немає, то учасники групи можуть не зрозуміти свої безпосередні обов'язки, їх важливість і пряму залежність від основного завдання, що може викликати плутанину, неоднозначність, іноді халатність.
 11. Усі члени групи повинні виявляти готовність учитися один в одного у процесі роботи.
 12. Також необхідні заохочення допомагати, адже взаємовиручка – одна з найбільших переваг роботи в команді.
 13. На кожне завдання дається певна кількість часу. Тому працюйте плідно, творчо, як одне ціле, і ви досягнете успіху.
 14. Не бійтеся фантазувати. (Діти об'єднуються в групи, кожна отримує конверт з підказкою № 1.)
- Капітан школи:* Щоб ви зрозуміли, у якому напрямі йти, які потрібні знання й навички та яка команда з якого пункту розпочне свій шлях, необхідно обчислити приклад-підказку. Хто впорається першим – перший пакунок, другий – другий. На розгадування вам дається 2 хвилини.
- Підказка № 1 (2 хв.)*

Додаток №1

Розв'яжіть таємний математичний ребус, підставте відповідну букву із алфавіту – і ви дізнаєтеся тему нашого квесту.

$$\begin{array}{r}
 9\ 2\ 10\ 12\ 7\ 8\ 5\ 8\ 7\ 3\ 5\ 15 \\
 + \\
 9\ 5\ 5\ 10\ 4\ 7\ 14\ 8\ 12\ 1\ 7\ 18 \\
 16\ 7\ 15\ 22\ 11\ 15\ 19\ 16\ 19\ 4\ 12\ 33
 \end{array}$$

Відповідь: Л Е К С И К О Л О Г І Я

Ви молодці!!! Отже, бажаю успіху!!! Я у вас вірю, адже планеті потрібна ваша допомога. Ось маршрутні листи (додаток № 1).

Ви потрапили до зачарованого лісу, у якому за кожним деревом ховаються привиди, зомбі. Тут не співають пташки, а лише віє холодний вітер... Це все справа рук прибульців. Щоб урятувати це місце від їхнього гіпнозу, вигнати всю нечисть, вам необхідно спочатку дати відповідь на питання та виконати низку

завдань, які знаходяться в пакунку. Отримаєте його в кабінеті української мови після того, як приберете мовне сміття й розташуєте в алфавітному порядку за 1 хвилину. (У класі розкидані папірці, на яких написані слова, їх необхідно зібрати й розташувати в алфавітному порядку.)

Пакунок №1 (10 хв)

Додаток № 2

Необхідно виконати три завдання і набрати 4 бали.

Завдання 1 (1 бал).

Закінчіть речення.

1. Усі наявні в мові слова – це її... (словниковий склад або лексика).
2. Кожне слово щось означає: називає предмет, дію, ознаку, тобто має... (лексичне значення).
3. Слова, що мають одне лексичне значення, називають... (однозначними).
4. Слова, що мають два та більше лексичних значень, називають... (багатозначними).
5. Науку, яка вивчає значення слів, їхнє вживання, називають... (лексикологією).

Завдання 2 (1,5 бала).

Прочитайте слова. Визначте, до якої групи за значенням вони належать. Запишіть слова до відповідної групи.

Аорта, вишня, вівторок, грудень, два, дельфін, директор, жоржина, інструкція, комар, леопард, лікар, лопата, лютий, меридіан, метр, мінус, міський, морський, нічний, окунь, паркан, піджак, подвійний, понеділок, пшениця, п'ятдесят, родич, січень, слюсар, сосна, сто, стриж, торба, три, українець, чистотіл, читальний, шафа, шістдесят.

1. Назви людей за різними ознаками: киянин,
2. Назви тварин: краб, олень, горобець,
3. Назви рослин: малина,
4. Назви конкретних предметів: стілець, споруда, рюкзак,
5. Назви місяців і днів: листопад, четвер,
6. Числівники: десять,
7. Терміни: тонна, короткозорість, плюс,
8. Прикметники, які називають ознаку, пов'язану з іншим предметом чи дією: кленовий (листок з клена), дев'ятиповерховий (будинок із дев'яти поверхів), перелітний (птаха, що на зиму відлітає у вирій),

Завдання 3 (1,5 бала).

На картках записані в колонку «космічні слова». Вам треба пояснити лексичне значення кожного слова (за тлумачним словником онлайн за покликанням: <https://www.slovnyk.ua/>).

1. Шатл –
2. Космос –
3. Інопланетяни –
4. Космодром –

5. Зорі –

6. Скафандр –

У космосі розпочався метеоритний дощ. Учений Космопол помітив, що один із метеоритів летить прямо на Землю. Він дуже великий і може завдати значної шкоди планеті. Тому ваше завдання збити метеор влучними пострілами з новітньої секретної зброї під назвою Мінонис та Мінотна. Наступний пакунок ви отримаєте в спортивному залі.

(У спортзалі завдання) Вам необхідно придумати свій танок гопак (вмикається музика; діти танцюють, попередньо порадившись).

Ось пакунок.

Додаток № 3

Пакунок №2

Потрібно виконати три завдання і набрати 4 бали. Чим точніша відповідь – тим вдаліший постріл. На це завдання дається 10 хв.

Завдання 1 (1 бал).

Закінчіть речення (див. додаток).

Завдання 2 (1,5 бала).

До поданих словосполучень дібрати синоніми та антоніми.

свіжий хліб		
свіжа газета		
свіжа риба		
свіжі огірки		
свіжа сорочка		
свіже обличчя		

Перевірка

свіжий хліб	м'який	черствий
свіжа газета	сьогоднішня	вчорашня, давня
свіжа риба	жива	морожена
свіжі огірки	зелені	солоні
свіжа сорочка	чиста	брудна
свіже обличчя	батьоре	заморене

Завдання 3 (1,5 бала).

«Мовні ресурси». Опрацюйте короткий словничок міжмовних омонімів. Потім відредагуйте речення (див. додаток).

Капітан школи: Ви маєте бути спостережливими, кмітливими, освіченими. І що це за рейнджер, коли він не знає своєї історії. Отже, ваш шлях пролягає до кабінету історії. А що далі буде, не питайте...

(Завдання в кабінеті історії)

Вчитель історії: Щоб отримати пакунок, необхідно розгадати історичні ребуси

Додаток № 4

Пакунок № 3. Вам потрібно виконати завдання і набрати 4 бали за 10 хвилин.

Завдання 1 (1 бал).

Закінчіть речення.

- Особливі книги, які допомагають правильно вживати слова, – це ... (словники).
- Пояснюється лексичне значення слова в ... (тлумачному словнику).
- Допоможе з кількох близьких за значенням слів вибрати те, яке найбільше підходить до змісту висловленої думки – ... (словник синонімів).
- Слова з протилежним значенням подано в ... (словнику антонімів).
- Підказує, як правильно написати слово ... (орфографічний словник).

Завдання 2 (1,5 бала).

Скористайтесь українським тлумачним онлайн-словником і знайдіть значення до всіх слів, які зашифровані в історичних ребусах.

Завдання 3 (1,5 бала).

Скористайтесь українським онлайн-словником синонімів і утворіть синонімічні ряди до розгаданих слів.

Вчитель історії: Ви молодці! Упоралися із завданням, проявили свої знання не лише з мови, а й з історії. А зараз ідіть до кабінету української мови.

Капітан (вчитель української мови): Ви будете довгий час знаходитися на борту космічного корабля, який вас доставить до планети Яіголокіскел. Саме звідти розпочнеться місія з урятування нашої планети. Ви розумієте, що робота буде непроста, але, судячи з інших виконаних завдань, до неї вже готові! Тож уперед! До отримання значка Рейнджера залишився лише один крок! Ви піднімаєтесь у комп'ютерний клас, де отримаєте останній пакунок

Додаток № 5

Пакунок № 3.

Вам потрібно виконати завдання за 20 хвилин і набрати 6 балів. Треба створити комікс про ваші пригоди. Під час виконання завдання можете отримати допомогу від капітана школи Рейнджерів, капітанів Віти (вчитель інформатики) та Надії, Людмили, Вікторії та Миколи (вчителів української мови).

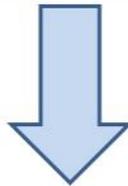
(Творче завдання. Учні презентують свою роботу).

Додатки

Додаток № 1

Станція № 1 Лісова
Кабінет української

Станція № Історична

Станція № Спортивна

Станція № Творча

Маршрутний лист Додаток № 1

Підказка

9 2 10 12 7 8 5 8 7 3 5 15
+
9 5 5 10 4 7 14 8 12 1 7 18

9 2 10 12 7 8 5 8 7 3 5 15

+
9 5 5 10 4 7 14 8 12 1 7 18

9 2 10 12 7 8 5 8 7 3 5 15

+
9 5 5 10 4 7 14 8 12 1 7 18

Додаток №2

Пакунок № 1 (10 хв.)

Вам потрібно виконати три завдання. За кожне можна набрати по 1 балу.

Завдання 1. *Закінчіть речення.*

6. Усі наявні в мові слова – це її.... .

7. Кожне слово щось означає: називає предмет, дію, ознаку, тобто має

8. Слова, що мають одне лексичне значення, називають

9. Слова, що мають два та більше лексичних значень, називають

10. Науку, яка вивчає значення слів, їхнє вживання, називають

Завдання 2. *Прочитайте слова. Визначте, до якої групи за значенням вони належать. Запишіть слова до відповідної групи.*

Аорта, вишня, вівторок, грудень, два, дельфін, директор, жоржина, інструкція, комар, леопард, лікар, лопата, лютий, меридіан, метр, мінус, міський, морський, нічний, окунь, паркан, піджак, подвійний, понеділок, пшениця, п'ятдесят, родич, січень, слюсар, сосна, сто, стриж, торба, три, українець, чистотіл, читальний, шафа, шістдесят.

9. Назви людей за різними ознаками: киянин,

10. Назви тварин: краб, олень, горобець,....

11. Назви рослин: малина,

12. Назви конкретних предметів: стілець, споруда, рюкзак,....

13. Назви місяців і днів: листопад, четвер,

14. Числівники: десять,

15. Терміни: тонна, короткозорість, плюс,

16. Прикметники, які називають ознаку, пов'язану з іншим предметом чи дією: кленовий (листок з клена), дев'ятиповерховий (будинок із дев'яти поверхів), перелітний (птаха, що на зиму відлітає у вирій),

Завдання 3. *На картках записані в колонку «космічні слова». Ви повинні пояснити лексичне значення кожного слова (за тлумачним онлайн-словником за покликанням <https://www.slovnyk.ua/>).*

1. Шатл –

2. Космос –

3. Інопланетяни –

4. Космодром –

5. Зорі –

6. Скафандр –

Пакунок № 2

Необхідно виконати три завдання. За кожне можна набрати по 1 балу. Чим точніша відповідь – тим вдаліший постріл. На це завдання вам дається 10 хв.

Завдання 1. Закінчіть речення.

1. Слова, різні за звучанням і написанням, але однакові або близькі за лексичним значенням – ...
2. Два та більше синонімів утворюють ...
3. Слова з протилежним значенням називають ...
4. Пари слів, що відображають протилежність називають ...
5. Слова, однакові за звучанням або написанням, але різні за значенням, називають ...

Завдання 2. «Хто більше».

До поданих словосполучень дібрати синоніми та антоніми.

свіжий хліб		
свіжа газета		
свіжа риба		
свіжі огірки		
свіжа сорочка		
свіже обличчя		

Завдання 3. «Мовні ресурси». *Опрацюйте короткий словничок міжмовних омонімів. А потім відредагуйте речення.*

Українською мовою

- мішати (перемешивать);
- час (время);
- луна (эхо);
- неділя (воскресенье);
- шар (слой).

Російською мовою

- мешать (заважати);
- час (година);
- луна (місяць);
- неделя (тиждень);
- шар (куля).

Редагування речень:

1. Сідайте на моє місто.
2. Зустрінемося через неділю.
3. Ми повинні зберегти земний шар.
4. Хлопчик орав від болю.
5. На небі світить повна луна.
6. Не мішай мені працювати.
7. У цій лікарні лічать безкоштовно.

Додаток № 4.

Пакунок № 3. *Необхідно виконати завдання і набрати 4 бали за 10 хвилин.*

Завдання 1 (1 бал).

Закінчіть речення.

6. Особливі книжки, які допомагають правильно вживати слова – це ... (словник).
7. Пояснюється лексичне значення слова в (тлумачному словнику.)

8. Допоможе з кількох близьких за значенням слів вибрати те, яке найбільше підходить до змісту висловленої думки (словник синонімів)

9. Слова з протилежним значенням подано в ... (словнику антонімів).

10. Підказує, як правильно написати слово ... (орфографічний словник.)

Завдання 2 (1,5 бала).

Скористайтесь українським тлумачним онлайн-словником і знайдіть значення до всіх слів, які зашифровані в історичних ребусах.

Завдання 3 (1,5 бала).

Скористайтесь українським онлайн-словником синонімів і утворіть синонімічні ряди до розгаданих слів.

Додаток № 5

Розгадайте ребус, і ви дізнаєтеся, хто у давнину захищав українські землі від частих нападів ворогів – турків і татар.

КИ

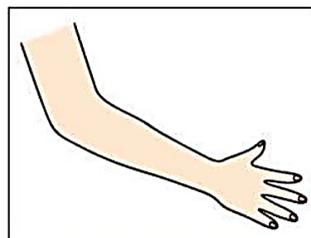
--	--	--	--	--	--

<https://cutt.ly/LMxOklc>

Розгадайте ребус, в якому зашифровано назву козацького човна.

””” ””

--	--	--	--	--

<https://cutt.ly/LMxPjNL>

Розгадайте ребус, в якому зашифровано назву податку часів Київської Русі.

КАЛ=ДАН

--	--	--	--	--	--

<https://cutt.ly/nMxP23k>

Розгадайте ребус, і ви дізнаєтесь, як називали селянина у 18 ст.

~~Ч~~ К=П

К

К

--	--	--	--	--	--

<https://cutt.ly/1MxSrZG>

(Додаток № 5)

Пакунок № 3. Необхідно виконати завдання й набрати 6 балів.

Зараз за 20 хв. потрібно створити комікс про ваші пригоди.

У роботі вам придуть на допомогу капітани.

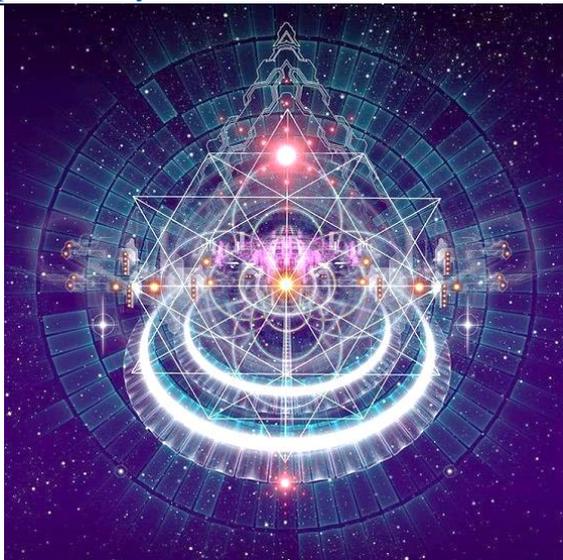
Додаток № 6. Значки Рейнджерів.

<https://cutt.ly/hMxS683>

<https://cutt.ly/7MxDgXw>

<https://cutt.ly/xMxDCWA>

<https://cutt.ly/JMxD6hb>

Список використаних джерел

1. Історичні ребуси Новарчука Д. О. (<https://cutt.ly/JMnhSyx>).
2. Методична скарбничка (<https://cutt.ly/1MnhH2s>) .
3. Седеревічене А. О. 100 завдань з лексики : методичний посібник. – Біла Церква: КОПОПК, 2012. – 60 с.
4. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. загальн. середн. освіти / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Синова. – Вид. 2-е, доопрацьоване відповідно до чинної навчальної програми. – К.: Грамота, 2018. – 256 с.: іл.
5. Українська мова 5 клас. Тренувальні вправи. Групи слів за значенням : синоніми, антоніми, омоніми / Єднаковська І. І.

Тема: Філологічний калейдоскоп.

Мета: продовжувати формувати розуміння того, що українська мова – наш скарб, без якого не може існувати ні народ, ні Україна як держава; розширювати та поглиблювати знання про красу й багатство української мови; сприяти бажанню її вивчати та закласти підвалини майбутнього – успішного ЗНО; сприяти вихованню любові до рідної мови, почуття поваги до всього свого, українського, бажання розмовляти рідною мовою.

Обладнання: роздатковий матеріал, плакати, смартдошка.

Святково прибраний клас. На стінах – дитячі проекти про рідну мову, вислови відомих людей про її красу, милозвучність, портрети діячів української культури, виставка найновіших українських книгодруків, стенд «Як ми говоримо та пишемо...».

Ведуча 1.

Мово моя прехороша,
Мово моя засмічена,
В підневільних відносинах
Мово моя скалічена.
Спольщена і зросійщена,
Прикордонами сплутана.
Всепрощена і не помщена
Захлинаєшся скрутами.
Нами ти занехаяна,
Нами ти не захищена,
Скільки втрачено, згаяно,
І творінь твоїх знищено...
Не своя в своїй хаті ти, –
Нам чужа популярніша.
Тебе під автоматами
Гнали в світ, де полярніше.
А ти все-таки винесла
З dna рутини озвучений,
Кращий з кращих свій вимисел,
Чужаком не приручений.
Тож співай, моя мовонько!
Кажуть, що ти солов'їна.
Солов'ям хай дібровонька,
Ти – розбуди Україну!

К. Сторожук-Андрощук

Ведуча 2.

Добрий день, шановне товариство! Сьогодні проводимо мовознавчу гру, для когось, можливо, гру-відкриття. Відкриття, яке маємо зробити, перш за все, для себе. Тож, як ми говоримо, які слова переважають у нашому мовленні, як знаємо рідну мову, як її шануємо та бережемо? На всі ці питання маємо дати

відповідь під час сьогоднішнього заходу. А ще ми з вами почуємо сьогодні гарні слова про українську мову, сказані українцями та іноземцями.

Ведуча 1.

Славнозвісний російський актор Собінов, коли приїхав у 1926 р. на гастролі до Харкова і прочитав переклад опери Вагнера «Лоенгрін» українською мовою, вигукнув: «Це звучить зовсім по-італійському: гарно, звучно, високо й поетично». Або інший приклад: 1934 року в Парижі на всесвітньому конкурсі краси мов українській мові за фонетичну розкіш, лексичне та фразеологічне багатство, синтаксичну гнучкість, величезні словотворчі властивості присудили III місце (I місце – французькій, II – перській).

Ведуча 2.

Поміркуймо над цими історичними фактами і прислухаймося до свого мовлення. Чи гідне воно таких відзнак та епітетів, чи, може, потребує вдосконалення, збагачення, очищення від суржику, а ще «звільнення» від ... лайки. Дехто говорить: «Чи не однаково, як я говорю. Головне, щоб мене розуміли. А лаюся, бо життя таке». Та ні, не однаково. З того, як розмовляє та чи інша людина, можна зробити висновок про її освітній, а головне – культурний рівень. Що культурнішою є людина, то розвиненішою, досконалішою є її мова, багатшим словниковий запас. І навпаки, скалічена мова отуплює людину, робить примітивним її мислення.

В. О. Сухомлинський зазначав: «Говорити скаліченою мовою – все одно, що грати на неналаштованій скрипці. Все одно, що з дерева різьбити красуню тупою щербатою сокирою».

Ведуча 1.

Лайлива лексика все міцніші позиції посідає в мовленні людей, насамперед підлітків.

Лайка – екологічно шкідливе явище, що засмічує нашу підсвідомість. Із цим слід бути обачнішими: ми ж миємо руки регулярно, остерігаючись шлункових інфекцій. До того ж учені з'ясували, що лайливість – це хвороба. Наприклад, римський імператор Клавдій у звичайному житті був цілком пристойною людиною, але іноді на нього находили приступи лайливості, при цьому він дригався, розмахував руками й ногами, жахаючи підданих. Від таких приступів, за деякими даними, потерпали Петро I, Пушкін, Наполеон. У давні часи таку поведінку пояснювали просто: «Біс уселився». Нині доведено, що всі ці люди страждали синдромом Туретта. Це психо-неврологічне захворювання, яке виявляється в мимовільних рухових і мовленнєвих тиках і в деяких випадках супроводжується неконтрольованим вигукуванням нецензурних слів, було назване за ім'ям французького психіатра позаминулого століття Жюльєна де ля Туретта, який першим описав цю хворобу.

Ведуча 2.

Народний цілитель В'ячеслав Зіновієв стверджує, що коли нецензурна лайка є основним способом спілкування в сім'ї, то вона перебиває дорогу успіхові для всіх її членів, створюючи негативне торсіонне поле навколо людини,

внаслідок чого до неї притягується все погане. Тож найкраще лайку порівняти з дірками в кишені, через які випадає успіх.

Ведуча 1.

На думку мовознавців, лайка виконує в мовленні людей до 30 функцій – від психологічної розрядки до способу переконання співрозмовника. За допомогою лайки присягаються, підліткам вона допомагає самоствердитися, керівникам – наблизитися до підлеглих. Але найголовніша функція, яку виконує лайка, – пов'язування між собою сегментів мовлення. На жаль, мало хто нині замислюється про руйнівну енергетику лайки і про її гріховність, зв'язок із потойбіччям.

Ведуча 2.

За твердження відомого сучасного мовознавця-філолога Ростислава Мартинюка, основна маса лайливої лексики походить із мов фіно-угорських народів: ерзян, мокшан, комі, удмуртів, іжорців, вепсів, карелів, хантів, мансійців, мешчер та ін. Усі вони стало мешкають на території сучасної Росії та склали ядро російської народності. У часи Київської Русі-України русичі колонізували ці напівдикі фіно-угорські племена, принісши їм свою культуру, релігію й мову цих релігії та культури. Для слов'янізованих фіно-угрів лайка стала підсвідомим прагненням повернутися до своїх коренів, до мови далеких пращурів, бо звучала природніше, органічніше, ніж накинута мова чужої цивілізації.

Ведуча 1.

Російське слово «материться» походить від слова «мать», оскільки саме воно найчастіше фігурує в лайці цього народу. В українців саме вживання лайки називається «батькуванням», бо ж у них надто сильним є культ пошани жінки-матері, аби використовувати її ймення в лайці. Саме слово «лайка» прозора вказує на ставлення наших далеких пращурів до цього явища – людина, що вживає нецензурщину, уподібнюється до дзвкитливого собаки. А така характеристика цього явища, як «лаятися по-чорному», пов'язана з уживанням під час побудови лайливих конструкцій слова «чорт» і похідних від нього – саме це слово для давніх українців було найстрашнішою лайкою.

Ведуча 2.

Турецький мандрівник Ельвія Челеві, що відвідав Україну 1657 року, визнавав величезне багатство української мови, але лайливих слів нарахував у ній аж... чотири. Це такі слова, як «чорт», «дідько», «свиня» і «собака».

Ведуча 1.

Коли більшовицькі кремлівські лідери вирішили покласти край українському духовному відродженню, до столиці України було послано Молотова. Не скидаючи шапки, він вийшов на трибуну і покрив відбірним матом увесь український провід, що зібрався вершити подальшу долю України. Цей вчинок Молотова викликав шок, розгубленість, відчай. Слухачі були повністю деморалізовані, що полегшило присланим із Москви чекістам і місцевим негідникам досить легко розправитися з урядом та партійним керівництвом України. За короткий час вони були роз'єднані, ошельмовані й постріляні.

Ведуча 2.

Що ж маємо сьогодні? На базарах, у громадському транспорті, а ще – на шкільних перервах поруч із нормативною лексикою знайшла й своє «постійне місце проживання» нецензурщина. Дитина, яка тільки навчилася вимовляти слова «мама» й «тато», паралельно «радує» своїх батьків словами, які не властиві українській мові. Як з цим жити? Та й чи хочемо ми, щоб нас вважали некультурними людьми? Як боротися з лайкою?

Ведуча 1.

Як подолати звичку вживати нецензурні слова? Безперечно, тут рецептів може бути дуже багато. Видатний український педагог Антон Макаренко в керованій ним школі практикував своєрідний метод відучування своїх підопічних від лайки. Він вів учня, не раз поміченого у використанні нецензурщини, до лісу, саджав там на пень і давав наказ лаятися вволю. Після цього найзатятіші лайливці зрікалися своїх негарних схильностей.

Ведуча 2.

У США лайливість вважається для державних діячів неприпустимою. Скажімо, неодноразово за це було критиковано президентів Трумена й Кеннеді, а Діксонові схильність до нецензурщини прискорила втрату президентського крісла.

Ведуча 2.

Американська співачка Мадонна для своєї команди встановила суворі правила поведінки: за кожен ужитий у процесі репетицій матюк на працівників накладається штраф у три фунти. Цікаво відзначити, що штрафні санкції за найнепрстойніші матюки оцінюються за подвійним/потрійним тарифом, а також те, що сама попзірка теж уже виплатила собі доволі кругленьку суму.

Ведуча 1.

Схильність людини до лайливості може спричинити покарання іноді доволі-таки своєрідні. 22-річного жителя Нової Зеландії, який назвав свинями поліцейських, місцевий суд присудив до своєрідної форми примусових робіт: одну добу молодик мав пропрацювати чорноробом на місцевій свинофермі.

Ведуча 2.

У школах Франції через надмірне вживання лайки запроваджено закон, який забороняє учням вживати лайливі слова. Покарання: перебування в спеціалізованому закладі шість місяців для учнів до тринадцяти років, а для повнолітніх лайливців – шість тисяч євро та ув'язнення з тим самим терміном, але вже у справжній в'язниці.

Ведуча 1.

У нашому суспільстві попри все намагаються боротися з несловниковою лексикою. Звісно, якщо матюкання в крові, то допоможе, мабуть, лише переливання. Якщо ввіллють кров якогось професора словесності – заговорить, як вишколений ритор. Інший спосіб покласти край нецензурщині – економічний. Деякі колективи вже впровадили його. За кожне «міцне» слово – штраф на певну суму. Якщо запитати матюкальника, чому він «гне», можна почути: «За звичкою», «Просто так» або «Щоб краще зрозуміли» тощо. Та дуже не хочеться,

аби через якісь сумнівні виправдання лайка стала атрибутом звичайної мови. Ми ж з вами люди, які прагнуть бути культурними, які хочуть, щоб їх поважали рідні, близькі та сусіди, бути європейцями не лише за місцем проживання.

Ведуча 2.

А для цього ми з вами маємо прекрасне, невичерпне, багатюще джерело, з якого пити та пити дзеркальну воду краси, мудрості, сили рідного народу. Це – його мова. Мова, яку визнає весь світ, якою писали всесвітньо відомі діячі української культури, якою співають найкращі співаки світу. Цей список можна продовжувати до безкінечності, але не слід забувати, що цю ж таки мову засмічують її ж носії лайкою, суржиком, усим тим, що замулює найглибші джерела.

Ведуча 1.

Мовна проблема

Нахабно лізе суржик, мов пирій,
Вкорінне бридоту кривороту.
Ми ж до Європи прагнем, у котрій
Шанують слово кожного народу!
Туди пряма дорога. Ми криву,
По бур'янищах, обираєм знову.
Ми рідну мову топчем, як траву.
А там траву плекають, як і мову.

Анатолій Бортняк

Ведуча 2.

Тож доторкнімося до безцінної скарбниці рідної мови! Плекайте її, «політь бур'ян, чистіша від сльози вона хай буде...» Сподіваюся, що розв'язати деякі мовно-культурні проблеми вам допоможе наша сьогоднішня гра, у якій беруть участь команди... (представляє команди), а оцінюватиме їх відповіді компетентне журі в складі... (називає членів журі).

Ведуча 1.

I тур – представлення команд. Запрошую капітанів до жеребкування.

Ведуча 2.

II тур – розминка.

Ведучий звертається по черзі до команд із запитанням. Якщо представники однієї команди не можуть дати правильної відповіді, то питання переходить гравцям іншої команди або відповідь оголошує ведучий.

Запитання і завдання.

1. Від якого слова походить слово скрипка? (Від дієслова «скрипіти».)
2. Назва якого українського танцю походить від вигуку? (Гопак – від вигуку «гоп», що вимовляється під час виконання.)
3. З якої мови походить узагальнена назва народного пісенного фонду мелос? (З давньогрецької, melos – «пісня».)
4. Що означає фразеологізм «урвався бас»? (Настав кінець у чомусь.)
5. Замініть жаргонізм «кайф» нормативним синонімом (насолота, втіха, раювання, розкошування.)

6. Замініть жаргонізм «балдьож» нормативним синонімом (розвага, веселощі, втіха, забава.)

7. Доберіть синоніми та антоніми до слова «жирний» (масний, ситний – пісний, пустий.)

8. Доберіть синоніми та антоніми до слова «злидні» (нужда, біднота – статок, добробут, розкіш.)

Ведуча 1.

III тур – переклад з ... української.

Кожна команда отримує текст, у якому допущено лексичні та граматичні помилки. Учасники команд виносять на поля відповідні позначки помилок та записують удруге виправлений текст. Цінується правильність та швидкість виконання завдання.

Вибачаюся, Ольга Борисівна. Я хочу зробити об'яву. На слідуючій неділі в гімназії відбудеться конкурс «Самий розумний учень». Бажаючі прийняти участь у конкурсі дзвоніть по номеру 6 – 35 – 09 або яв'їться завтра в п'ять годин у методкабінет. Спішіть! Любий учень може стати самим розумним!

IV тур. «І чужого навчайтесь, й свого не цурайтесь...».

Ведуча 1.

Часто люди, намагаючись справити про себе враження, як про ерудованих, сиплють чудернацькими чужомовними словами: медитація, девальвація, оптимізація, тоді, як в рідній мові анітрохи не гірші, а навпаки – не такі незвичні й громіздкі відповідники: роздуми, продовження, поліпшення. Наш конкурс «І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь...» доведе, що українська мова має повновартісні відповідники до багатьох запозичень.

*Завдання: Дібрати до запозичених слів українські відповідники.
Оцінювання: від 1 до 7 балів.*

- віраж /
- акцент /
- журнал /
- вояж /
- монстр /
- юрист /
- егоїст /
- асортимент /
- деградація /
- аплодисменти /
- унікум /
- кафе /
- блондинка /
- дисципліна /

Ведуча 2.

Наступний тур присвячений постійній супутниці нашого сьогоднішнього – рекламі. Отож, «Рекламна пауза».

Завдання: знайти лексичні помилки в рекламах, спробувати пояснити причини їх виникнення, записати рекламні тексти правильно.

I команда.

1. Ти завжди знала, що твоє курчаве волосся особливе, і йому потрібен догляд.

2. Наснагу дає «Огородник», для нас це найкращий журнал.

II команда.

1. «Медіком» цілодобово на варті, не дивлячись на погоду.

2. Сергій використовує дорогий пральний порошок, Андрій – нову «Досю». Брюки виглядають після прання однаковісінькими.

Ведуча 1.

V тур – «Редактор» (завдання кожній команді на стіл)

Завдання: відредагувати словосполучення. Оцінювання: від 1 до 7 балів.

- зробити слідувачим чином;
- відмінити процедуру;
- улетіти в теплі краї;
- відкрити очі;
- леснічна площадка;
- різка біль;
- зустрічаємося по суботам;
- потерпіти поразку;
- на протязі години;
- я не маю мелочі;
- підняти важливе питання;
- обговорити проблему;
- повістка дня;
- отримати освіту.

VI тур – «Знак рівності...».

Гравці одержують дві групи карток зі словами. Їхнє завдання полягає в тому, щоб встановити відповідність між картками цих груп, образно кажучи – поставити між ними знак рівності. Перемагає той з-посеред учасників, хто першим виконає завдання.

Установіть відповідність між запозиченими та власне українськими словами, які пропонуються нині як їх абсолютні синоніми.

Перша група карток (запозичені слова). Дифтонг, дисперсність, інфляція, міксер, антагонізм, ініціатива, прогрес, журнал, дует, аплодисменти, фактор, фон, фарфор, фотографія, фонтан, процент, чемодан, амбасада, менеджмент, пейзаж, куліси.

Друга група карток (українські відповідники). Лаштунки, краєвид, посольство, управління, двозвук, валіза, часопис, розсіюваність, знецінення, змішувач, суперечність, почин, поступ, двоспів, оплески, чинник, тло, світлина, порцеляна, водограй, відсоток.

VII тур – конкурс капітанів.

Ведуча 2.

Поки компетентне журі підбиває підсумки сьогоднішньої гри, пропоную вашій увазі аналітичну роботу вашого ровесника Коханського Миколи, який провів дослідження мовлення нашого навчального закладу.

Лексикон сучасного українського школяра як відображення мовленнєвої культури народу.

На сьогодні проблема володіння вільним, справді культурним словом є особливо актуальною і важливою для тих, хто в майбутньому хоче стати успішною людиною, а отже – для молоді.

Щодо культури мовлення, то вона сьогодні трактується в трьох основних значеннях:

1) культура мовлення – це насамперед якісь її ознаки і властивості, сукупність і система яких говорять про її комунікативну досконалість;

2) культура мовлення – це сукупність навичок і знань людини, які забезпечують цілісне і просте використання мови з метою спілкування;

3) культура мовлення – це область лінгвістичних знань про культуру мовлення як сукупності і системи її комунікативних якостей.

Мовленнєвою культурою вважають складну систему мовних знаків, що ґрунтується на мовних і моральних правилах та нормах поведінки. Культура мовлення – це такі якості мовлення того, хто говорить чи пише, які забезпечують людині ефективно досягнення мети спілкування з дотриманням правил, етичних норм, ситуативних і естетичних нюансів. Культура мовлення передбачає вибір мовцем найбільш доцільних мовних засобів для конкретної мовленнєвої ситуації. Слово може возвеличити людину й образити. В українській лексиці, фразеології, синтаксисі міститься багатий арсенал одиниць із оцінним значенням, головне для культури мовлення – це те, щоб будь-яке слово, будь-який вислів вживався відповідно до ситуації спілкування і не виходив за межі дозволеного.

Нові умови функціонування мови, поява великої кількості непідготовлених публічних виступів призводять не тільки до демократизації мовлення, а й до різкого зниження його культури в останні 10-15 років. «На жаль, культура мовлення знижується», – ця фраза часто звучить у ЗМІ та в усних виступах. Рівень культури мовлення школярів та випускників шкіл – високий, середній чи низький – залежить від рівня загальної культури, тобто соціально-комунікативних норм поведінки. А отже, Сократівське: «Заговори, щоб я тебе побачив» на разі є особливо актуальним.

Проблема демократизації української літературної мови набула особливої гостроти саме зараз, у ХХІ сторіччі. Вона досягла таких розмірів, що її правильніше було б назвати вульгаризацією. На сторінки періодичної преси, у мовлення освічених людей ринули жаргонізми, просторічні елементи, ненормативна лексика й інші позамовні засоби: бабки, штука, лимон, зелені, бакси, кайф, нормальок, вишак, лох, базарити, бардак, до фені, блін та ін.

Ця загальна зневага до грамотності з боку суспільства насамперед негативно впливає на грамотність молодих людей. Безграмотність стає нормою для молоді.

Лайки, «матерну мову», «недруковане слово» сьогодні можна зустріти на сторінках незалежних газет, вільних видань, у текстах художніх творів. Вітчизняна реклама теж не пасе задніх – на кожному кроці рекламні оголошення суржилом: «Завітайте до кафе «Васильок!»», «Банк надає безстрочний кредит» або «Продаж товарів у розстрочку», «Учбова література».

Отож, досліджуючи мовлення школярів, хочемо виокремити основні мовленнєві огріхи: використання в лексиконі суржика, кальки, русизмів, аргю, жаргону, сленгу, діалектизмів...

Щоб перейти до матеріалу, що досліджується, потрібно оперувати наступними поняттями.

Лексема (від гр. *lexis* – слово, вислів, зворот мовлення) – абстрагована одиниця лексичного рівня системи мови в сукупності всіх лексико-семантичних варіантів, яка характеризується формально-граматичною й семантичною єдністю [1; 322].

Лексикон – словниковий запас [2; 484].

Жаргон або жаргон (фр. *jargon* – «незрозуміла мова»; «безглуздя»; «гелготання»; від гало-ром. *gargone* – «базікання») – соціолект (один з різновидів соціальних діалектів), який відрізняється від літературної мови використанням специфічної, експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку, а також фразеології, часом особливостями вимови:

- бабло – гроші +;
- башляти – платити комусь «повинне» +;
- валет – дурень +;
- облажатися – зазнати невдачі +;
- кабінку розвалю – голову розіб'ю +;
- капуста – гроші (найчастіше використовується в значенні «долари») +;
- пасти – стежити, спостерігати за кимсь +;
- пацук – дитина чоловічого роду +.

Аргю, арготізм (фр. *argot* – укр. жаргон, первісне – жебрацтво) – особлива умовна (таємна) мова, що використовується певною групою (за будь-якою ознакою) людей, щоб запобігти розумінню їхніх розмов людьми з-поза групи.

Тут варто зауважити, що часто семантичне значення понять «аргю», «жаргон» та «сленг» переплітаються; внаслідок цього їх важко:

- хз – хтозна;
- ок – добре; вигук, який використовується на позначення згоди;
- Інста – соціальна мережа Інстаграм;
- кльово – прсл – позначає стан захвату; вигук, що позначає цікавість чогось;
- к. р. – контрольна робота;
- пон. – зрозуміло;
- лажа – провал; вигук, який використовується, щоб передати незадоволення певною роботою;
- Д/З – домашнє завдання;

– OMG – О Боже мій!

– пр. – привіт.

Сленг (також сленг) (англ. slang) – соціолект людей віком 12-22 років, який виник із арго; виник із протиставлення себе не стільки старшому поколінню, скільки офіційній системі. Популярний прийом – це заміна значень слів семантично, що створює не зовсім доречний і точний смисловий відтінок (замість «йди сюди» вживається «мандруй сюди», «мігруй сюди») [3; 104].

Сленг (також сленг) (англ. slang) – міський соціолект, який виник із арго різних замкнених соціальних груп (правопорушників, крамарів, ремісників, в'язнів, бурсаків-учнів, вояків, інтернет-спільноти) як емоційно забарвлена лексика низького й фамільярного стилю (зрідка й словотворів: випивон — пиятика, закусон – закуска), поширена серед соціальних низів і певних вікових груп (студентської, шкільної молоді) міст:

– вікно – пара, на яку не призначено занять;

– галімей – поганий, низької якості, з поганим характером тощо;

– екватор – сесія на третьому курсі;

– лажа – неприємність, невдача;

– лизатися – цілуватися;

– д/з – домашнє завадання;

– omg – о боже мій;

– пр. – привіт;

– забей – не зважай, не звертай уваги, забудь;

– к. р. – контрольна робота;

– пон. – зрозумів, зрозуміло;

– бутік – бутерброд, накладенець;

– велік – велосипед;

– комп – комп'ютер;

– училка – учителька;

– телік – телевізор;

– ага – добре; вигук, який використовується на позначення згоди з чимось або кимось;

– капец – вигук, що використовується для вираження розчарування, здивування, несподіванки;

– ОК – добре; вигук, який використовується на позначення згоди з чимось або кимось.

У нашому дослідженні не ставили за мету розрізнити поняття «арго», «жаргон» та «сленг»; грань між цими поняттями дуже тонка й потребує окремого дослідження.

Пам'ятаймо, що українська мова мелодійна та визнана однією з найкращих у світі. А такі краплі, як сленг, – ніби пляма від чаю на білій скатертині!

Суржик – змішана мова, форма міксації мов, засіб спілкування певної частини населення України, який є результатом штучного й неприродного

поєднання елементів російської та української мов, що порушує норми української літературної мови [1; 709]:

- Оце і всьо на шо вони способні... – Оце і все, на що вони здатні.
- І біжи як можна бистріше... – І біжи якомога швидше.
- Ні в коєм случаї... – Ні в якому разі.
- Та пойми, як воно на самом деле... – Та зрозумій, як все є насправді.

Звідси можемо підсумувати, що суржик – це використання кальки та русизмів, тобто – це явище, яке засмічує літературну мову.

Калька або калькування – вид мовного запозичення, утворення нового фразеологізму, слова або нового значення слова через буквальний переклад відповідного іншомовного елемента або цілого слова. Уперше термін «калька» (від фр. *calque* – «копія, наслідування») був ужитий на початку ХХ ст. французьким лінгвістом Ш. Баллі, який розумів під ним «слова й вислови, утворені автоматично через механічний переклад, за зразком»:

- делать (від слова «делать» – робити щось);
- привет (від слова «привет» – привіт);
- всьо (від слова «всё» – все);
- не (від слова «нет» – ні, заперечення чогось чи якогось факту);
- обіжати (від слова «обижать» – ображати);
- пашлі (від слова «пойдём» – ходімо, до речі, це слово навіть використовується неправильно);
- драствуйте (від слова «здравствуйте» – привітання, перекл. добрий день);
- спасіба (від слова «спасибо» – дякую, спасибі);
- о госпаді (від словосполучення «о господи» – звернення до бога);
- інтересно (від слова «интересно» – цікаво);
- харашо (від слова «хорошо» – добре, згода);
- мені всьо равно (від словосполучення «мне всё равно» – мені однаково, байдуже);
- канешно (від слова «конечно» – звісно);
- обув (від слова «обувь» – взуття);
- часи (від слова «часы» – годинник);
- красіва (від слова «красивая» – гарна);
- зделай (від слова «сделай» – зроби);
- напімер (від слова «например» – наприклад);
- канфети (від слова «конфеты» – цукерки);
- восім (від слова «восемь» – вісім);
- нада (від слова «надо» – потрібно, треба);
- бистро (від слова «быстро» – швидко);
- как діла (від словосполучення «как дела» – як справи);
- телефон (від слова «телефон» – телефон);
- жди (від слова «жди» – чекай);
- магазін (від слова «магазин» – магазин);

- фонарік (від слова «фонарик» – ліхтарик);
- сіла (від слова «сила» – сила);
- нєту (від слова «нет» – нема(є)).

Дехто з учених уважає, що калька є і позитивним надбанням, адже за допомогою таких запозичень збагачується лексичний склад мови, інші вчені переконані у шкідливості цього явища.

Калькування є одним із шляхів поповнення словникового складу мови та одним із видів іншомовних запозичень. Це, по суті, копіювання іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу.

Як засіб номінації, калькування доцільне лише тоді, коли в рідній мові немає відповідника на позначення того чи іншого значення слова або коли калька сприяє запобіганню тавтології і лаконізує мовлення.

Таким чином, ми бачимо, що калькування може бути корисним лише в кількох випадках комунікації. Здебільшого ж це явище засмічує мовлення, тому радимо його уникати та користуватися нормативними відповідниками.

Росіянізм (часто також русізм, росіїзм) — слово або мовний зворот, запозичений з російської мови або побудований за зразком російських слів і виразів; у разі запозичення до неслов'янських мов є окремим випадком слов'янізму. Відносна частка слів російського походження неоднакова в різних мовах: в одних запозичення обмежуються екзотизмами, в інших вони становлять значний шар лексики. Більший відсоток їх спостерігають у мовах тих народів, що проживають у безпосередній близькості від російськомовного ареалу, зокрема тих, які тривалий час перебували у сфері впливу Росії й СРСР. Наприклад:

- ждать – чекати;
- не волнуйся – не хвилюйся;
- нравится – подобатися;
- пригать – плигати, стрибати;
- да – так, згода;
- работа – робота, заняття, якась справа;
- дальше – далі;
- рубашка – сорочка;
- одежда – одяг;
- как дела – як справи;
- прошлый – попередній; той, що минув;
- школьный – шкільний;
- цветок – квітка;
- плохо – погано;
- кладовка – комора, схрін;
- пол – підлога, стеля навпаки;
- утро – ранок;
- ноябрь – листопада;
- зачем – навіщо;

- кровать – ліжко;
- город – місто;
- сок – сік;
- распродажа – розпродаж;
- навсегда – назавжди;
- волосы – волосся;
- опять – знову;
- способный – здатний, спроможний;
- сеть – мережа;
- судьба – доля;
- словарь – словник.

Один колишній російськомовний у дописі на стрічці ФБ зазначив: «Шлях до української мови лежить через погану українську. Ти лише почни говорити!» А по-іншому ніяк: бо коли ти вчиш будь-яку мову, то завжди проходиш фазу суржику і поганої мови. Це нормально. Це нестрашно. Головне – почати.

Діалектизми – це слова, що вживаються в певній місцевості і не мають відповідника в літературній мові. Відповідно до територій поширення вчені виділяють західні говірки, північні, а також південно-східні. Найпоширенішими і найбільш вивченими є діалектизми Західної України. Далі – поліські говори. А от південні і східні майже не вивчені, адже довгий час дослідники вважали, що як такого південно-східного діалекту не існує. Однак вже з'явилися поодинокі праці, які заперечили цю думку (зокрема Агатангел Кримський і Олексій Шахматов у спільній розвідці «Нариси з історії української мови», Іван Зілінський у праці «Проба упорядкування українських говорів» тощо). Для вивчення діалектизмів використовують спеціальні діалектні словники, які укладаються вченими, що мешкають у тих місцевостях.

Ми належимо до південно-східного говору; наше наріччя не має значної кількості лексичних діалектизмів, але багате на фонетичні:

- шо – що;
- харашо – хорошо;
- балакати – говорити;
- пшінка – кукурудза;
- партачити – погано нестися (про курей);
- сельодка – оселедець.

Правильність мовлення – це відповідність його мовної структури чинним мовним нормам. А чи готовий учень-старшокласник сучасної школи чи студент вищого навчального закладу дотримуватись правил мовленнєвої культури? Не завжди. Прикро, що для сучасної молоді, на жаль, мовленнєва краса не настільки важлива, як би того хотілося. Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську чи навпаки чомусь перестали сприйматись як недолік. Культура мовлення деяких студентів у молодіжному середовищі дещо відрізняється від їхнього ж мовлення в аудиторіях. Як не прикро, але більшості учнів та студентів подобається вживати

словесний бруд, яким вони хочуть привернути до себе увагу. Розмовляючи між собою, студенти часто використовують сленгізми, напр.: рвати когті (піти, втекти), здати на шару (про іспит чи залік), ганяти понти (поводити себе з викликом), пробити на ушняк (задуматися), блін, не грузи мене, мені це по барабану тощо.

Суспільство XXI століття зацікавлене в професійній особі, яка володіє мовленнєвими компетентностями. Адже дібрати необхідну інформацію, креативно її використати, вибудувати ефективне ділове й особистісне спілкування можна лише за умови таких сформованих умінь та навичок.

За час проведення спостереження-дослідження за мовленням учнів Червонокам'янського НВО протягом одного навчального дня можемо зробити висновки, що основний прошарок лексики, якою послуговуються підлітки, на жаль, має такий вигляд: 29 росіянізмів та 29 кальок; сленг (19 слів); арго (10 слів); жаргон (8 слів); діалектизми (3 слова). Отож звичайний учень школи протягом перебування в навчальному закладі використав 98 лексем, які не належать до літературної мови (за винятком нецензурної лексики).

У відсотковому співвідношенні це має такий вигляд:

- росіянізми – 29,59%;
- калька – 29,59%;
- сленг – 19,39%;
- арго – 10,2%;
- жаргон – 8,13%;
- діалектизми – 3,1%.

Найбільшою проблемою на шляху до володіння літературною мовою є калька та русизми. Ще однією – байдужість самого українського народу, адже ми вчимося говорити «з когось»; говоримо так, як говорять наші батьки, друзі, вчителі – наші діти розмовлятимуть, як ми... Ми маємо розірвати це замкнене коло.

Націю, яка володіє своєю мовою, яка має гідність, будуть поважати, а не націю, що має 75 угорських шкіл, румунських – 75, російських 580, коли в тій самій Угорщині чи Росії немає ЖОДНОЇ української; подякуймо румунам – вони спромоглися побудувати ОДНУ українську школу... Почнімо із себе, говорімо українською правильно – це престижно та легко.

Пам'ятаймо, що «нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. Ми повинні бути свідомі того, що мовна проблема для нас актуальна і на початку XXI століття, і якщо ми не схаменемося, то матимемо дуже невтішну перспективу» (Ліна Костенко). А ще злободенні рядки В. Захарченка: «Рідна мова дається народові Богом, чужа – людьми: її приносять на вістрі ворожих списів».

Ведуча 1.

Сердечно вітаємо переможців та всіх учасників сьогоднішньої гри. Сьогодні ви не тільки дізналися про згубний вплив лайки, суржику на красу рідної мови, але й доторкнулися до її багатющих скарбів, продемонстрували і знання, і зацікавлення проблемами культури та унормування української мови.

Ви були активними, уважними до свого мовлення та мовлення інших, збагачували свій словничок. Будьте такими постійно. Пам'ятайте, що правильно та чисто говорити рідною мовою може кожен, аби тільки було бажання. Ні лайка, ні суржик не зроблять ваше мовлення гарним. Вивчати, любити, користуватися рідною мовою – обов'язок кожної культурної людини.

Ведуча 2.

О Істино, Свята і Божа,
Зійди з Хреста, немов яса!
Нехай воскресне цвітом гожим
Ще раз твоя земна краса.
Бо стигне серце. Знов чужинське
Пускає корені зело,
А рідне слово материнське
Вже полишає і село.
Але ж чуже душі не гріє,
Чужі вітри – причина сліз;
В чужих полях вмира надія
І не народить пісню із
Джерел отрути чужомов'я!
Лише вітчизна має дар
В до болю рідному гніздов'ї
Звільнити душі від примар.

Нестор Чир

Ведуча 1.

Усе було: і циркуляр валуєвський,
І трьохсотлітні глузування й утиски,
Лише б навіки мулом занесло
Моеї мови древнє джерело.
Та мова, всім губителям на зло,
Живе в народі, в кожному серці чеснім.
Допоки світ існує піднебесний,
Не змовкне, не зміліє джерело!

Віктор Соколов

Ведуча 2.

Влучне слово
Наші предки стріляли з лука,
Вміли точно влучати в ціль.
Тож і образ іде звідсіль:
Влучне слово в оздобі звука.
Процвітай, українська мово,
Заохочуй красою нас:
Що багатший твій слів запас –
Легше вибрати влучне слово.

Дмитро Білоус

Ведуча 1.

...Друже мій! Не соромся, гордися любов'ю –
Якщо любиш Вітчизну, то й мову люби.
...А не любиш – буває... То що ж – Бог з тобою...
Чи: не Бог із тобою, а хрест на тобі...

Юрій Бедрик

Ведуча 2.

...Не забувайте рідну мову,
Усім єством любіть її:
Просту, барвисту, пречудову,
Якій позаздрять солов'ї.

Олександр Богачук

Список використаних джерел

1. Баган М. П. Мовні змагання. Кросворди, сценарії лінгвістичних ігор та конкурсів з української мови. – К.: «Редакція загальнопедагогічних газет», 2003. – 111 с.
2. Інтерактивні технології в системі особистісно – зорієнтованої освіти // Укладачі Варзацька Л. О., Кратасюк Л. М. // Бібліотечка «Дивослова». – 2006. – № 4.
3. Лінгвістичні ігри як засіб стимулювання мотивації й інтересу учнів до вивчення української мови // Укладач Валерій Федоренко // Розмаїтості. – 2007. – № 3.
4. Мова – то не звук, а думка боготворна... Антологія поетичних творів про українську мову// Укладач Валерій Федоренко// Бібліотечка «Дивослова». – 2008. – № 1-2.
5. Навчальні ігри інтегративного типу // Укладач Валерій Федоренко // Бібліотечка «Дивослова». – 2006. – № 2.
6. Прислів'я. Прикмети та повір'я українського народу // Уклад. Н. Кусайкіна. – Х. : «Школа», 2006. – 112 с.
7. Рудницька О. Б. Нетрадиційні завдання з української мови. 5-9 класи. Посібник для вчителя. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 76 с.
8. Симоненкова Т. Нові форми проведення уроків з мови // Дивослово. – 1998. – № 5. – С. 23-28.
9. Федоренко В. Л. Мовні цікавинки. Нестандартні дидактичні матеріали. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 320 с. – (Б-ка журн. «Вивчаємо українську мову та літературу»; Вип. 9 (34)).

РОЗДІЛ ІІІ. ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Пінчук Т. М.

Комплект карток з теми «Пароніми»

Тему «Пароніми» школярі опановують у 5 (1 год.) та 10 класах (рівень стандарту – усі групи слів за значенням на одному уроці; профільний рівень – 1 год. на повторення омонімів і паронімів). Звичайно ж, мало хто на ЗНО взагалі згадає, що це за слова такі.

Комплект карток дасть можливість усвідомити поняття «пароніми», розширити словниковий запас учнів, допоможе уникнути лексичних помилок.

Як використовувати картки

Пропоную кілька видів роботи з використанням карток.

1. На одному боці надрукувати картки з тлумаченнями паронімів та картинками до них, а на іншому – лише слова-пароніми. Спочатку запропонувати учням самостійно пояснити значення, а тільки після невдалої спроби показати підказку.

2. Гра-змагання. *Хто побудує більше словосполучень із певною парою паронімів, доречно їх вживаючи.*

3. Редагування.

1) Вирішено було взятися за влаштування лялькового театру з декораціями, афектами та всякою театральністю.

2) Революція є, безсумнівно, найавторитетніша річ, яка тільки можлива.

3) На абоненті Кравченка записано понад п'ятдесят книг класиків російської і української літератури.

4) Дівчина накинула на себе новий халат з дивним арабеском і підперезалася косинкою.

5) На фабриці випускається вісім найменувань художнього багнета для картинних рам, віконних і дверних карнизів.

6) Якийсь великий базилік, якийсь готичний храм.

7) Буланями шаблями глибоку яму копали.

8) Сум найшов на неї несподівано й неначе важким гнітом нагнітив її душу.

9) Він вільно чвалав по мокренькій жорстокій долівці.

4. Робочий аркуш.

Варіант 1.

Неправильно	Правильно
У бібліотеки 20 тисяч абонементів	
Електронний адрес	
Адресатові повернули лист	
Прикрасити арабеском	
Олія з бавовни	
Варення з бруслини	
Булатний кінь	
Освітлювати питання	
Зарості вереску	

Уступ до поеми	
Компенсація гастарбайтерам від уряду Німеччини	
Нагар на гніті	
Заготовка продуктів на зиму	
Збірка диктантів	
Найбільше море контингенту	
Копи сміття	
Лисяча норка	
Одноголосе рішення	

Варіант 2.

Чи потребує редагування словосполучення/речення?	Так	Ні
Ордер Дружби народів		
Усі її слова – омана		
Освічуватися дівчині		
Укласти ніж у пахви		
Залишити поле під парою		
Пам'ятка Невідомому солдатові		
Святити паску		
Підбор працівників		
Пожежні приїхали вчасно		
Гігієнічна помадка		
Привид батька Гамлета		
Путати слова		
Запалити свічадо		
Сердечний друг		
Сердечні хвороби		
Влаштувати почет на честь перемоги		
Ляний хітин		
Варення з черниці		
Вовча шкіра		
Штамп грипу		

АБОНЕНТ - АБОНЕМЕНТ

АБОНЕНТ - той, хто користується абонементом.

АБОНЕМЕНТ- право користуватися, за плату або безплатно, чим-небудь (телефоном, місцем у театрі, книжками з бібліотеки і т. ін.) протягом певного часу; документ, що посвідчує це право.

<https://cutt.ly/mMncOrQ>

АВТОРИТЕТНИЙ - АВТОРИТАРНИЙ

АВТОРИТЕТНИЙ - який користується авторитетом, впливовий, поважний.

АВТОРИТАРНИЙ - заснований на беззастережному підпорядкуванні владі, авторитетові.

<https://cutt.ly/BMnc1b7>

АДРЕСАТ - АДРЕСАНТ

АДРЕСАТ - той, кому адресується, лист, телеграма і т. ін.; одержувач.

АДРЕСАНТ - той, хто адресує, посилає кому-небудь лист, телеграму і т.ін.

<https://cutt.ly/8MnvXrx>

АФЕКТ - ЕФЕКТ

АФЕКТ - стан дуже великого, але короточасного нервового збудження.

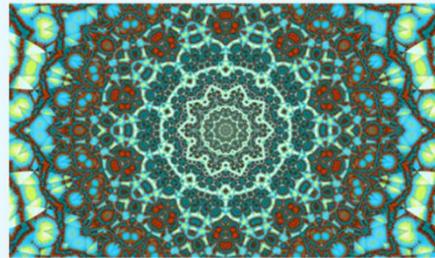
ЕФЕКТ - сильне враження, викликане ким-, чим-небудь. Засоби, прийоми, пристосування, за допомогою яких створюється враження, ілюзія чого-небудь.

<https://cutt.ly/KMnbuLi>

АРАБЕСК - АРАБЕСКА

АРАБЕСК - назва пози в класичному балеті.

АРАБЕСКА - вид орнаменту з геометричних фігур, стилізованого листу, квітів і т.ін., який поширився в Європі під впливом арабського мистецтва.

<https://cutt.ly/LMnbAVu>

БАВОВНА - БАВОВНИК

БАВОВНА - волокно бавовнику, з якого виробляють пряжу і т. ін. Нитки з цього волокна.

БАВОВНИК - рослина з насінням, укритем пухнастим волокном, із якого виробляють пряжу.

<https://cutt.ly/eMnbNt2>

БАГЕТ- БАГНЕТ

БАГЕТ - планка, із якої виготовляють рами, карнизи або яку використовують для скріплення і оздоблення стелі, стін і т. ін.

БАГНЕТ - колюча зброя, яку насаджують на кінець дула рушниці; штик.

<https://cutt.ly/DMnndCf>

БАЗИЛІК - БАЗИЛІКА

БАЗИЛІК - кущова або напівкущова трав'яниста рослина, деякі види якої ефіроносні і мають промислове значення; васильки.

БАЗИЛІКА - антична і середньовічна будівля, що має форму витягнутого прямокутника, поділеного всередині двома поздовжніми рядами.

<https://cutt.ly/bMnmglI>

БІДНИЙ - БІДОЛАШНИЙ

БІДОЛАШНИЙ - нещасний, безталанний.

<https://cutt.ly/9MnQLQ9>

БРУСЛИНА - БРУСНИЦЯ

БРУСЛИНА - переважно кущова рослина, що має промислове значення: із неї добувають гутаперчу, а з деревини роблять шевські дерев'яні гвіздки.

БРУСНИЦЯ- напівкущова вічнозелена рослина.

<https://cutt.ly/YMEpe9Z>

БУЗИНА - БУЗОК

БУЗИНА - кущ або деревце з родини жимолостевих із чорними або червоними ягодами.

БУЗОК - густий чагарник із великими волотями ясно-лілових, фіолетових або білих дуже запашних квітів.

<https://cutt.ly/qMEpkx9>

БУЛАНИЙ - БУЛАТНИЙ

БУЛАНИЙ - світло-рудий із чорним хвостом і гривовою (про масть коня).

БУЛАТНИЙ - виготовлений із високоякісної міцної сталі особливого гарту, з узорчастою поверхнею.

<https://cutt.ly/wMEpUzT>

ВЕЛІТИ - ВОЛІТИ

ВЕЛІТИ - давати
розпорядження, наказувати.

<https://cutt.ly/JMEpLO7>

ВЕРЕС - ВЕРЕСК

ВЕРЕС - вічнозелений низенький
кущик із дуже дрібним і
численним листям та лілово-
рожевими квітками.

ВЕРЕСК - пронизливий, різкий
крик, виск.

<https://cutt.ly/rMEp8k7>

ВИСВІТЛЮВАТИ - ОСВІТЛЮВАТИ

ВИСВІТЛЮВАТИ - робити відомим,
пояснювати, роз'яснювати,
розкривати що-небудь у деталях.

ОСВІТЛЮВАТИ - кидаючи проміння
світла на кого-, що-небудь,
робити його видимим.

<https://cutt.ly/WMEajWk>

ВІДТІНОК - ВІДТИНОК

ВІДТІНОК - один із різновидів відповідного кольору, барви, який відрізняється від основного кольору та його інших різновидів ступенем яскравості й густоти.

ВІДТИНОК - частина чого-небудь, вимірюваного в просторі або часі; відрізок.

<https://cutt.ly/pMEaKhn>

ВІЛА - ВІЛЛА

ВІЛА - те саме, що русалка.

ВІЛЛА - розкішна дача за містом або будинок-особняк, звичайно, із садом навколо.

<https://cutt.ly/3MEswdk>

ВНИКАТИ - УНИКАТИ

ВНИКАТИ - намагатися зрозуміти суть чого-небудь, розібратися в чому-небудь; вдумуватися.

УНИКАТИ - намагатися не спілкуватися з ким-небудь, цуратися когось, не бажати чогось.

<https://cutt.ly/HMEsh7K>

ВРАЖАТИ - УРАЖАТИ

ВРАЖАТИ - викликати почуття подиву, захоплення тощо; дивувати.

УРАЖАТИ - ранили або убивати.

<https://cutt.ly/xMEsYBF>

ВСТУП - УСТУП

ВСТУП - ставати членом якої-небудь організації, товариства і т. ін.

УСТУП - виступ або виїмка в чому-небудь, що нагадує східець.

<https://cutt.ly/rMEs1oB>

ГАМУВАТИ - ТАМУВАТИ

ГАМУВАТИ - заспокоювати.

ТАМУВАТИ - задовольняти потребу в чомусь, якесь бажання (звичайно про голод, спрагу).

<https://cutt.ly/BMEdcxR>

ГАСТАРБАЙТЕР - ОСТАРБАЙТЕР

ГАСТАРБАЙТЕР - заробітчанин, людина, яка працює за наймом в іншій країні.

ОСТАРБАЙТЕР - людина, яку під час Другої світової війни насильно вивезли для примусових робіт у Німеччину.

<https://cutt.ly/VMEdU8i>

ГЛЕЙ - ГЛЕЙ

ГЛЕЙ - пластична глина (здебільшого гончарна) сизого, червоного та ін. кольорів.

ГЛЕЙ - загуслий сік, що виступає на стовбурах деяких фруктових дерев (вишні, черешні, сливи) .

<https://cutt.ly/NMEd2VO>

ГНІТ - ГНІТ

ГНІТ - важкий предмет, що кладеться на що-небудь для постійного тиснення.

ГНІТ - стрічка або шнур, що використовується для горіння у деяких освітлювальних та нагрівальних приладах (газових лампах, керогазах, свічках та ін.).

<https://cutt.ly/QMEfi1m>

ДИПЛОМАТ - ДИПЛОМАНТ

ДИПЛОМАТ - службова особа, яка має урядові повноваження для зносин з іноземними державами.

ДИПЛОМАНТ - особа, відзначена дипломом за видатні успіхи в якій-иебудь галузі.

<https://cutt.ly/GMEgpXd>

ЕКСКАВАТОР - ЕКСКАЛАТОР

ЕКСКАВАТОР - самохідна машина для розробки, переміщення ґрунтів, гірських порід, корисних копалин і різних сипких та кускових матеріалів.

ЕКСКАВАТОР - вид підйомника: рухомі сходи для безперервного перевезення пасажирів.

<https://cutt.ly/2MEgny7>

ЖАЛІБНИЙ - ЖАЛОБНИЙ

ЖАЛІБНИЙ - який виражає тугу, печаль; журливий.

ЖАЛОБНИЙ - траурний.

<https://cutt.ly/JMEgAUt>

ЖОРСТКИЙ - ЖОРСТОКИЙ

ЖОРСТКИЙ - який має тверду, нерівну поверхню, твердий на дотик.

ЖОРСТОКИЙ - який виявляє суворість, різкість, немилосердність, лють; безсердечний, безжалісний.

<https://cutt.ly/IMEgMRx>

ЗАГОТІВЛЯ - ЗАГОТОВКА

ЗАГОТІВЛЯ - готування, виготовлення чого-небудь заздалегідь, до настання потреби, наперед.

ЗАГОТОВКА - напівпродукт у промисловому і т. ін. виробництві.

<https://cutt.ly/7MEheqn>

ЗАПОРІЖЕЦЬ - ЗАПОРОЖЕЦЬ

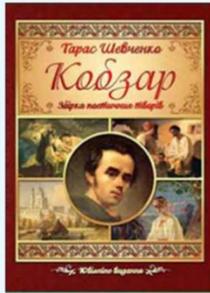
ЗАПОРІЖЕЦЬ - житель Запоріжжя.

ЗАПОРОЖЕЦЬ - українські козаки, які жили в пониззі Дніпра за порогами в XVI–XVIII ст.

<https://cutt.ly/FMEhzOc>

ЗБІРКА - ЗБІРНИК

ЗБІРКА - книжка, яка містить у собі дібрані за певним принципом твори одного або кількох авторів.

ЗБІРНИК - книжка, що містить у собі однорідні матеріали, документи і т. ін.

<https://cutt.ly/vMEhM7z>

ІНДІАНЕЦЬ - ІНДІЄЦЬ

ІНДІАНЕЦЬ - представник корінного населення Америки (за винятком ескімосів та алеутів).

ІНДІЄЦЬ - мешканець Індії.

<https://cutt.ly/gMEjtKz>

КАБЛУК - КАБЛУЧКА

КАБЛУК - дерев'яна, шкіряна і т.ін. набійка на підошві взуття.

КАБЛУЧКА - кільце з дорогого металу (золота, срібла і т. ін.), часто оздоблене каменем, що його носять на пальці як прикрасу; каблучка, обручка.

<https://cutt.ly/jMEjkt5>

КАМПАНІЯ - КОМПАНІЯ

КАМПАНІЯ - сукупність заходів для здійснення в певний період якого-небудь важливого громадсько-політичного або господарчого завдання.

КОМПАНІЯ - торговельне або промислове підприємство; фірма.

<https://cutt.ly/VMEkps8>

КВАТИРКА- КВАРТИРКА

КВАТИРКА - шибка у вікні, уставлена в раму, яку можна відчиняти для провітрювання приміщення.

КВАРТИРКА - частина житлового будинку, що складається звичайно з однієї або кількох кімнат.

<https://cutt.ly/1MEkcyX>

КОНТИНЕНТ - КОНТИНГЕНТ

КОНТИНЕНТ - одна з основних великих частин суші, оточена з усіх або майже з усіх боків морями та океанами; материк.

КОНТИНГЕНТ - сукупність людей, що становлять подібну з певного погляду групу; склад осіб певної категорії.

<https://cutt.ly/sMEkVZ6>

КОПА - КУПА

КОПА - стіжок із 60 снопів хліба, складених колоссям усередину й прикритих одним снопом зверху.

КУПА - велика кількість чого-небудь складеного, зсипаного горою водному місці.

<https://cutt.ly/uMAXJ76>

КОРАЛИ - КОРАЛІ

КОРАЛИ - морські тварини, рід поліпів, що живуть колоніями на морських та океанських скелях.

КОРАЛІ - намисто (намистини) з коралів.

<https://cutt.ly/5MAX3hC>

КРІЛЬ - КРОЛЬ

КРІЛЬ - невелика тварина — гризун родини заячих; розводиться на м'ясо та для хутра.

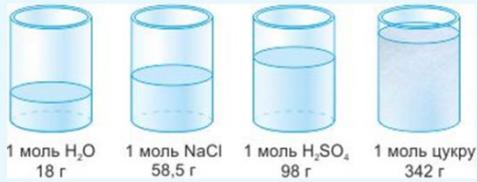
КРОЛЬ - найшвидший спосіб плавання на грудях, під час якого плавець по черзі викидає над водою то одну, то другу руку вперед за голову.

<https://cutt.ly/SMACiCM>

МІЛЬ - МОЛЬ

МІЛЬ - невеликий метелик, гусінь якого є шкідником вовняних виробів, зерна злакових і т. ін.

МОЛЬ - скорочена назва грам-молекули.

<https://cutt.ly/1MACxdz>

НАПРУГА - НАПРУЖЕННЯ

НАПРУГА - одна з основних характеристик електричного струму.

НАПРУЖЕННЯ - стан зосередження сил під час здійснення чогонебудь.

<https://cutt.ly/fMACGJb>

НІГОТЬ - КІГОТЬ

НІГОТЬ - рогове захисне покриття на кінцях пальців людини.

КІГОТЬ - гостре загнуте рогове утворення на кінцях пальців багатьох птахів і тварин; пазур.

<https://cutt.ly/xMAC7k7>

НОРКА - НІРКА

НОРКА - невелика хижа тварина родини куницевих, що дає цінне хутро від темно-коричневого до сріблясто-блакитного кольору, а також хутро цієї тварини.

НІРКА - заглиблення в землі, вирите тваринами як житло.

<https://cutt.ly/VMANWAs>

ОДНОГОЛОСИЙ - ОДНОГОЛОСНИЙ

ОДНОГОЛОСИЙ - який виконується в один голос, звучить одним голосом або виконує одну мелодію.

ОДНОГОЛОСНИЙ - одностайно схвалений, прийнятий усіма присутніми (про рішення, ухвалу і т.ін.).

<https://cutt.ly/8MANhkZ>

ОМАН - ОМАНА

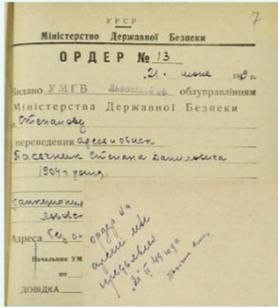
ОМАН - багаторічна трав'яна рослина родини складноцвітих із цілісними, черговими листками і жовтими квітками; використовується в народній медицині як відхаркувальний і сечогінний засіб.

ОМАНА - хибне сприйняття дійсності, зумовлене неправильним, викривленим відображенням її органами чуття; уявний образ чого-небудь, що помилково сприймається як дійсний.

<https://cutt.ly/WMAB7IH>

ОРДЕР - ОРДЕН

ОРДЕР - письмове розпорядження.
Документ на одержання або
видачу чого-небудь.

ОРДЕН - почесна відзнака,
нагорода за військові, трудові або
інші заслуги.

<https://cutt.ly/wMABArX>

ОСВІДЧУВАТИСЯ - ОСВІЧУВАТИСЯ

ОСВІДЧУВАТИСЯ - признаватися (у
коханні).

ОСВІЧУВАТИСЯ - ставати видимим,
світлим.

<https://cutt.ly/qMABxWl>

ПАМ'ЯТНИК - ПАМ'ЯТКА

ПАМ'ЯТНИК - архітектурна або
скульптурна споруда в пам'ять чи
на честь кого-, чого-небудь.

ПАМ'ЯТКА - предмет матеріальної
культури минулого.

<https://cutt.ly/kMABiHM>

ПАР - ПАРА

ПАР - рілля, залишена на одне літо без посіву з метою поліпшення якості землі для наступного посіву озимих.

ПАРА - газ, у який перетворюється вода при випаровуванні; газоподібний стан води.

<https://cutt.ly/sMAV0af>

ПАСКА - ПАСХА

ПАСКА - солодкий здобний високий білий хліб циліндричної форми, що за православним звичаєм випікається до Великодня.

ПАСХА - назва відповідного єврейського свята.

<https://cutt.ly/VMAVT12>

ПАХВИ - ПІХВИ

ПАХВИ - внутрішні частини плечового згину.

ПІХВИ - футляр для шаблі, кинджала, меча і т. ін.

<https://cutt.ly/BMANZcJ>

ПІДБІР - ПІДБОР

ПІДБІР - процес підбирання потрібного.

ПІДБОР - дерев'яна, шкіряна і т.ін. набійка на підшві взуття.

<https://cutt.ly/zMA8Tjd>

ПОЖЕЖНИЙ - ПОЖЕЖНИК

ПОЖЕЖНИЙ - який стосується запобігання пожежам та їх гасіння.

ПОЖЕЖНИК - працівник пожежної команди.

<https://cutt.ly/7MA8dCp>

ПОМАДА - ПОМАДКА

ПОМАДА - запашна косметична мазь, що є сумішшю жиру з ароматизованими речовинами.

ПОМАДКА - кондитерський виріб - м'яка цукеркова маса.

<https://cutt.ly/4MA3XLJ>

ПОСІБНИК - ПОСОБНИК

ПОСІБНИК - книжка або наочне приладдя, карта і т. ін., що використовуються у процесі навчання.

ПОСОБНИК - той, хто допомагає кому-небудь (перев. у здійсненні підступних, злочинних намірів тощо); поплічник, посіпака.

<https://cutt.ly/6MA33iQ>

ПРИВИД - ПРИВІД

ПРИВИД - дух померлого, який привиджується людям забобонним або з хворобливою уявою.

ПРИВІД - підстава (справжня або вигадана), причина яких-небудь дій, вчинків.

<https://cutt.ly/bMA3RPu>

ПРИГАДАТИ - ПРОГАДАТИ

ПРИГАДАТИ - поновлювати в пам'яті події, обставини, образи і т. ін. минулого; згадувати.

ПРОГАДАТИ - помилятися в розрахунках, передбаченнях; прораховуватися; схибити, промахнутися, залишатися у програвші, опинятися в невігідному становищі, багато втратити.

<https://cutt.ly/GMA3jCb>

ПЛУТАТИ- ПУТАТИ

ПЛУТАТИ - безладно перевивати, переплітати що-небудь (нитки, волосся і т. ін.); доводити до безладдя, порушуючи певний порядок.

ПУТАТИ - стягувати путами передні ноги коня або іншої тварини.

<https://cutt.ly/BMA3eQd>

РЕПЕТИРУВАТИ- РЕПЕТУВАТИ

РЕПЕТИРУВАТИ - розучувати що-небудь, готуючись до публічного виступу; проводити репетицію.

РЕПЕТУВАТИ - дуже кричати, видавати зойки від болю, переляку і т. ін.

<https://cutt.ly/bMA90ek>

РІДКИЙ- РІДКІСНИЙ

РІДКИЙ - який перебуває в стані рідини.

РІДКІСНИЙ - який трапляється, буває і т. ін. рідко; незвичайний.

<https://cutt.ly/YMA909N>

РІЧКОВИЙ - РІЧНИЙ

РІЧКОВИЙ - який живе у ріці, річці.

РІЧНИЙ - стосується до року.
Розрахований на рік.

<https://cutt.ly/xMA9kpZ>

РОЗБЕЩЕНИЙ - РОЗПЕЩЕНИЙ

РОЗБЕЩЕНИЙ - морально зіпсований,
із поганими, аморальними звичками.

РОЗПЕЩЕНИЙ - зіпсований
надмірною увагою, ніжністю,
пестощами.

<https://cutt.ly/1MA258a>

САМБА - САМБО

САМБА - швидкий парний бальний
танець.

САМБО - вид спортивної
боротьби.

<https://cutt.ly/6MA2CU1>

СВІДЧЕННЯ - ПОСВІДЧЕННЯ

СВІДЧЕННЯ - факт, річ, обставина, яка підтверджує щось.

Посвідчення - офіційний документ, який підтверджує якийсь факт або містить важливі відомості.

<https://cutt.ly/1MA2UPf>

СВІЧА - СВІЧАДО

СВІЧА - паличка воску з гнітом усередині, яку використовують для освітлення.

СВІЧАДО - дзеркало.

<https://cutt.ly/xMA2hXc>

СЕРДЕЧНИЙ - СЕРДЕШНИЙ - СЕРЦЕВИЙ

СЕРДЕЧНИЙ - душевний.

СЕРДЕШНИЙ - який викликає співчуття, бідолашний.

СЕРЦЕВИЙ - який пов'язаний із серцем, хворобою серця.

<https://cutt.ly/PMA0cw2>

ПОЧЕТ - УЧТА

ПОЧЕТ - особи, що супроводжують високопоставлену світську або духовну особу, воєначальника.

УЧТА - урочистий обід, сніданок або вечеря, що влаштовується на честь кого-небудь або на відзначення якоїсь події; взагалі багатолюдний банкет.

<https://cutt.ly/UMA0uAe>

СУНИЦЯ - ПОЛУНИЦЯ

СУНИЦЯ - трав'яниста багаторічна рослина, яка цвіте білими квіточками й дає їстівні ягоди червоного або рожевого кольору.

Полуниця - трав'яниста багаторічна рослина, яка цвіте білими квіточками і дає їстівні соковиті ягоди. Вирощують як плодову культуру.

<https://cutt.ly/rMA1CZ3>

ЧОРНИЦЯ - ЧЕРНИЦЯ

ЧОРНИЦЯ - дрібний ягідний дикорослий чагарник родини брусничних з чорними їстівними ягодами.

ЧЕРНИЦЯ - член релігійної громади, яка прийняла постриг і дала обітницю вести аскетичне життя відповідно до монастирського статуту; монахиня.

<https://cutt.ly/4MA1OMW>

ХІТИН - ХІТОН

ХІТИН - органічна речовина, що належить до групи вуглеводів; утворює зовнішній твердий покрив членистоногих, оболонки клітин грибів, деяких водоростей і бактерій.

ХІТОН - Чоловічий і жіночий ляльний або вовняний одяг у стародавніх греків, що нагадував сорочку (переважно без рукавів), підперезану поясом з напуском.

<https://cutt.ly/oMA1vKS>

ШКІРА - ШКУРА - ШКІРКА

ШКІРА - зовнішній покрив тіла людини і тварин.

ШКУРА - зовнішній покрив тіла тварини.

ШКІРКА - цупка оболонка, зовнішній покрив листка, стебла, кореня, плоду рослини.

<https://cutt.ly/IMA1u56>

ШТАМБ - ШТАМП

ШТАМ— чиста культура мікроорганізмів, виділена з якого-небудь середовища, яка використовується для виготовлення вакцин і сироваток.

**ЗГІДНО
З ОРИГІНАЛОМ**

ШТАМП - вид печатки, яка перев. має вигляд прямокутника з гуми з опуклим зображенням тексту назви якої-небудь установи, організації і т. ін.

<https://cutt.ly/2MAM4mh>

ЯЛИНА - ЯЛИЦЯ

ЯЛИНА - високе хвойне вічнозелене дерево родини соснових.

ЯЛИЦЯ - високе вічнозелене дерево родини соснових з густою пірамідальною кроною, м'якою плескатою хвоєю і великими шишками.

<https://cutt.ly/kMAMKwM>

ЯЦІР - ЯЦУР

ЯЦІР - ссавець з подовженим тілом, вкритим зроговілими пластинками, довгим хвостом, невеликою головою, короткими лапами і міцними кігтями.

ЯЦУР - гостра інфекційна хвороба парнокопитих тварин і людини, спричинювана фільтрівним вірусом.

<https://cutt.ly/yMAMR83>

Кросворд навпаки
Інформаційні технології

2С	1К	Р	И	Н	Ш	О	Т	68С	М	а	р	т	ф	о	н	67В	66С	е	р	в	е	р	и	56Д	е	в	а	й	54С	л	а	й	53Д	ж	о	с	т	52Х	ж	о	с	т	51Д	і	с	т	и	к	43Г	і	42С	к	р	е	т	40Ч	а	т	39Б	а	н	37/38	о	ф	л	а	й	н	36П	н	л	а	н	ш	е	т	32П	о	г	е	р	30Л	а	й	29Б	о	г	е	р	28Т	у	н	е	р	27Ю	н	е	р	26І	н	т	е	р	25Н	о	у	т	б	у	к	24М	о	д	е	м	22П	н	і	т	о	р	21С	к	р	и	н	20С	к	а	у	н	т	19С	а	й	т	17/18	ф	л	е	ш	к	17Х	а	д	ж	е	т	16Т	р	а	й	в	е	р	15/16	а	к	а	у	н	т	14Ф	е	13Т	р	а	і	к	8П	р	о	ц	к	е	р	с	р	о	в	а	й	д	е	р	9Л	р	о	ф	о	н	7Д	р	е	к	с	69К	а	р	т	60В	а	п	т	е	р	61С	а	й	п	58П	е	і	н	т	а	57В	д	а	п	т	е	р	55В	й	-	ф	а	й	50Ч	і	п	л	е	й	48І	н	т	у	б	47С	л	а	й	д	е	р	46Ф	е	р	45Д	и	к	ка	й	п	44Д	р	о	н	35Р	о	у	т	е	р	34Д	б	у	г	л	33Н	і	к	н	е	й	м
----	----	---	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	---	---	-----	-----	---	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	-----	---	---	-------	---	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	-------	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	---	-------	---	---	---	---	---	---	-----	---	-----	---	---	---	---	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	---	---	---	---	---	----	---	---	---	---	-----	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	---	-----	---	---	-----	---	---	----	---	---	-----	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	---

По горизонталі:

1 Контент – пряма калька з англійської, де слово content означає «зміст, вміст».

6 Трекер – загальний термін для класу програмних музичних секвенсорів.

7 Драйвер – комп'ютерна програма, за допомогою якої операційна система отримує доступ до приладу апаратного забезпечення.

9 Провайдер – організація, яка надає послуги доступу та передачі інформації певними інформаційними каналами.

12 Гаджет – невеликий електронний пристрій, який треба підключити до іншого, повноцінного, щоб скористатися (напр., навушники).

13 Трафік – обсяг інформації, переданої через комп'ютерну мережу за певний період часу.

15 Айс, ІСЕ – програмні засоби виявлення хакерських атак.

17 Фейсбук – найбільша у світі соціальна мережа, що почала працювати 4 лютого 2004 року.

19 Сайт – сукупність вебсторінок певної тематики.

21 Сканер – пристрій для введення графічних даних, створення зображень певних об'єктів шляхом обробки променів, які відбиваються від поверхні об'єкта або проходять крізь нього.

23 Модем – пристрій, який надає змогу підключитися до мережі інтернет, найбільше використовують для безпроводного зв'язку.

26 Інтернет – найбільша та найвідоміша з глобальних комп'ютерних мереж.

28 Тюнер – пристрій, що забезпечує перегляд телевізійних передач на комп'ютері.

30 Лайк – функція в комунікаційному програмному забезпеченні, призначеному для соціальних мереж, блогів, інтернет-форумів, сервісів соціальних закладок, новинних сайтів тощо, яка використовується для вираження ставлення користувачів до того чи іншого контенту.

31 Гугл – американська публічна транснаціональна корпорація; найпопулярніший пошуковий сервіс.

32 Логін – у комп'ютерній безпеці – алфавітно-цифровий набір символів, що ідентифікує користувача комп'ютера або комп'ютерної мережі.

35 Роутер – електронний пристрій, що використовується для поєднання двох або більше мереж і керує процесом маршрутизації.

37 Онлайн – перебування в мережі, здійснення дій в інтернеті в режимі реального часу.

39 Бан – покарання за порушення правил спілкування на форумі.

40 Чат – служба інтернету, призначена для організації спілкування групи користувачів у режимі реального часу.

41 Дрон – апарат, який літає та сідає без фізичної присутності пілота на його борту.

45 Диск – носій даних, що використовується для перенесення даних від одного комп'ютера до іншого, створення фонотек, відеотек.

47 Слайдер – елемент графічного інтерфейсу користувача, який дещо схожий за зовнішнім виглядом до смуг прокрутки, проте слугує для зміни певного значення; інструмент для відеозйомки.

48 Інтерфейс – набір правил і засобів, які забезпечують обмін повідомленнями між користувачем і комп'ютером.

50 Чіп – безконтактний електронний носій ID-картки.

53 Джойстик – пристрій-рукоятка керування у відеоіграх: важіль на підставці, який можна відхиляти у двох площинах.

56 Девайс – повноцінний і самостійний пристрій (наприклад: смартфон, ноутбук, комп'ютер), має безліч корисних опцій.

58 Пеінт – графічний редактор.

59 Вебсервіс – програмна система, що ідентифікується URL, і публічні інтерфейси та прив'язки якої визначені та описані мовою XML.

60 Ворд – текстовий процесор, входить до складу офісного пакету «Microsoft Office».

62 Адаптер – пристрій, який з'єднує між собою інші пристрої з різними способами подання даних.

64 Хештег – слово або фраза, яким передує символ «#».

65 Факс – документ, що пересилається телефонними лініями.

66 Сервер – комп'ютер у мережі, що надає послуги чи ресурси за відповідними запитами іншим комп'ютерам.

68 Смартфон – один із видів портативних комп'ютерів із функціями мобільного телефону і кишенькового персонального комп'ютера.

По вертикалі:

2 Скриншот – знімок екрана.

3 Інстаграм – соціальна мережа, що базується на обміні фотографіями, дозволяє користувачам робити фотографії, застосовувати до них фільтри, а також поширювати їх.

4 Селфі – вид фотографії, автопортрет, зроблений за допомогою камери смартфона, фотоапарата чи вебкамери.

5 Твіт – повідомлення у твітері довжиною до 140 символів.

8 Процесор – функціональна частина комп'ютера, що призначена для інтерпретації команд; пристрій, який забезпечує опрацювання даних у комп'ютері.

10 Тег – у системах обробки інформації – ознака даних; ключове слово або термін.

11 Хакер – особа, що намагається отримати несанкціонований доступ до комп'ютерних систем, як правило з метою отримання секретної інформації.

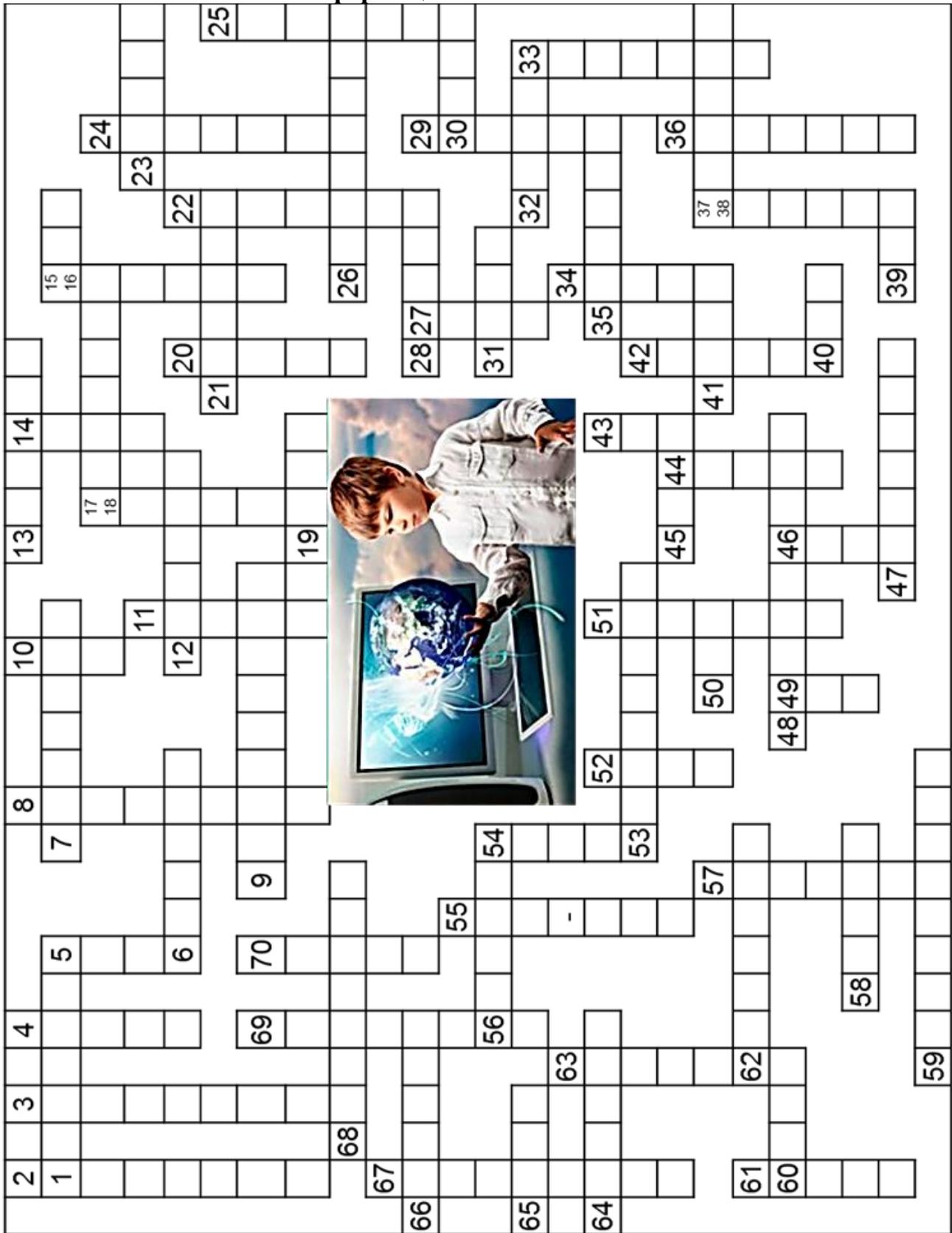
14 Фейк – підробка чи імітація новин.

16 Акаунт – обліковий запис у комп'ютерній системі, сукупність наданої інформації про користувача.

18 Флешка – пристрій збереження даних, що використовується для перенесення даних від одного комп'ютера до іншого.

- 20 Скрин – знімок екрана (скорочена назва від скриншот).
- 22 Принтер – пристрій виведення даних на папір, плівку або інші матеріали, що мають розмір, як правило, не більше, ніж А3.
- 24 Монітор (дисплей) – основний пристрій для відображення даних на екрані у персональному комп’ютері.
- 25 Ноутбук – один із видів портативних комп’ютерів.
- 27 Ютуб – сервіс для розміщення відеофайлів в інтернеті.
- 29 Блогер – людина, яка веде блог.
- 33 Нікнейм – псевдонім, яким послуговуються під час користування комунікаційними службами інтернету.
- 34 Домен або доменне ім’я – основна частина адреси сайту в інтернеті.
- 36 Планшет – один із видів портативних комп’ютерів, у якому для введення даних використовується чутлива до дотиків поверхня екрана.
- 38 Офлайн – не на зв’язку, поза мережею, неактивний.
- 42 Скретч – середовище та інтерпретована динамічна візуальна мова програмування.
- 43 Гік – людина, захоплена сучасними технологіями.
- 44 Скайп – програма, яка дозволяє безперешкодно і дуже дешево спілкуватися людям, що перебувають далеко один від одного.
- 46 Файл – інформаційний об’єкт, що містить дані або програми.
- 49 Нуб – новачок, недосвідчений користувач.
- 51 Дисплей – основний пристрій для відображення даних на екрані у персональному комп’ютері.
- 52 Хост – пристрій, який надає послуги вебхостингу.
- 54 Слайд – основний об’єкт комп’ютерної презентації.
- 55 Вай-фай – сучасна технологія бездротового доступу до інтернету.
- 57 Вебінар – спосіб організації зустрічей онлайн, формат проведення семінарів, тренінгів та інших заходів за допомогою інтернету.
- 61 Свайп – метод введення тексту, не відриваючи палець від «кнопок клавіатури» на сенсорному екрані.
- 63 Геймпад – пристрій введення для двох рук, що використовується для керування ігровим процесом відеоігри.
- 67 Вебкамера – цифрова відео- чи фотокамера, яка має можливість у реальному часі фіксувати зображення, призначені для подальшої передачі по інтернету.
- 69 Картридж – спеціальний змінний блок до будь-якого устаткування, що містить у собі декілька вузлів і деталей у захисній оболонці.
- 70 Айфон – ряд смартфонів, розроблений компанією Apple.

Кросворд Інформаційні технології – 1

По горизонталі:

1 Пряма калька з англійської, де слово content означає «зміст, вміст».

6 Загальний термін для класу програмних музичних секвенсорів.

7 Комп'ютерна програма, за допомогою якої операційна система отримує доступ до приладу апаратного забезпечення.

9 Організація, яка надає послуги доступу та передачі інформації певними інформаційними каналами.

12 Невеликий електронний пристрій, який треба підключити до іншого, повноцінного, щоб скористатися (напр., навушники).

13 Обсяг інформації, переданої через комп'ютерну мережу за певний період часу.

15 Програмні засоби виявлення хакерських атак.

17 Найбільша у світі соціальна мережа, що почала працювати 4 лютого 2004 року.

19 Сукупність вебсторінок певної тематики.

21 Пристрій для введення графічних даних, створення зображень певних об'єктів шляхом обробки променів, які відбиваються від поверхні об'єкта або проходять крізь нього.

23 Пристрій, який надає змогу підключитися до мережі інтернет, найбільше використовують для безпроводного зв'язку.

26 Найбільша та найвідоміша з глобальних комп'ютерних мереж.

28 Пристрій, що забезпечує перегляд телевізійних передач на комп'ютері.

30 Функція в комунікаційному програмному забезпеченні, призначеному для соціальних мереж, блогів, інтернет-форумів, сервісів соціальних закладок, новинних сайтів тощо, яка використовується для вираження ставлення користувачів до того чи іншого контенту.

31 Американська публічна транснаціональна корпорація; найпопулярніший пошуковий сервіс.

32 У комп'ютерній безпеці – алфавітно-цифровий набір символів, що ідентифікує користувача комп'ютера або комп'ютерної мережі.

35 Електронний пристрій, що використовується для поєднання двох або більше мереж і керує процесом маршрутизації.

37 Перебування в мережі, здійснення дій в інтернеті в режимі реального часу.

39 Покарання за порушення правил спілкування на форумі.

40 Служба інтернету, призначена для організації спілкування групи користувачів у режимі реального часу.

41 Апарат, який літає та сідає без фізичної присутності пілота на його борту.

45 Носій даних, що використовується для перенесення даних від одного комп'ютера до іншого, створення фонотек, відеотек.

47 Елемент графічного інтерфейсу користувача, який дещо схожий за зовнішнім виглядом до смуг прокрутки, проте слугує для зміни певного значення; інструмент для відеозйомки.

48 Набір правил і засобів, які забезпечують обмін повідомленнями між користувачем і комп'ютером.

50 Безконтактний електронний носій ID-картки.

53 Пристрій-рукоятка керування у відеоіграх: важіль на підставці, який можна відхиляти у двох площинах.

56 Повноцінний і самостійний пристрій (наприклад: смартфон, ноутбук, комп'ютер), має безліч корисних опцій.

58 Графічний редактор.

59 Програмна система, що ідентифікується URI, публічні інтерфейси та прив'язки якої визначені та описані мовою XML.

60 Текстовий процесор, входить до складу офісного пакету «Microsoft Office».

62 Пристрій, який з'єднує між собою інші пристрої з різними способами подання даних.

64 Слово або фраза, яким передує символ «#».

65 Документ, що пересилається телефонними лініями.

66 Комп'ютер у мережі, що надає послуги чи ресурси за відповідними запитами іншим комп'ютерам.

68 Один із видів портативних комп'ютерів із функціями мобільного телефону і кишенькового персонального комп'ютера.

По вертикалі:

2 Знімок екрана.

3 Соціальна мережа, що базується на обміні фотографіями, дозволяє користувачам робити фотографії, застосовувати до них фільтри, а також поширювати їх.

4 Вид фотографії, автопортрет, зроблений за допомогою камери смартфона, фотоапарата чи вебкамери.

5 Повідомлення у твітері довжиною до 140 символів.

8 Функціональна частина комп'ютера, що призначена для інтерпретації команд; пристрій, який забезпечує опрацювання даних у комп'ютері.

10 У системах обробки інформації – ознака даних; ключове слово або термін.

11 Особа, що намагається отримати несанкціонований доступ до комп'ютерних систем, як правило з метою отримання секретної інформації.

14 Підробка чи імітація новин.

16 Обліковий запис у комп'ютерній системі, сукупність наданої інформації про користувача.

18 Пристрій збереження даних, що використовується для перенесення даних від одного комп'ютера до іншого.

20 Знімок екрана (скорочена назва від скриншот).

22 Пристрій виведення даних на папір, плівку або інші матеріали, що мають розмір як правило, не більше, ніж А3.

- 24 Основний пристрій для відображення даних на екрані у персональному комп'ютері.
- 25 Один із видів портативних комп'ютерів.
- 27 Сервіс для розміщення відеофайлів в інтернеті.
- 29 Людина, яка веде блог.
- 33 Псевдонім, яким послуговуються під час користування комунікаційними службами інтернету.
- 34 Домен або доменне ім'я – основна частина адреси сайту в інтернеті.
- 35 Основна частина адреси сайту в інтернеті.
- 36 Один із видів портативних комп'ютерів, у якому для введення даних використовується чутлива до дотиків поверхня екрана.
- 38 Не на зв'язку, поза мережею, неактивний.
- 42 Середовище та інтерпретована динамічна візуальна мова програмування.
- 43 Людина, захоплена сучасними технологіями.
- 44 Програма, яка дозволяє безперешкодно і дуже дешево спілкуватися людям, що перебувають далеко один від одного.
- 46 Інформаційний об'єкт, що містить дані або програми.
- 49 Новачок, недосвідчений користувач.
- 51 Основний пристрій для відображення даних на екрані у персональному комп'ютері.
- 52 Пристрій, який надає послуги вебхостингу.
- 54 Основний об'єкт комп'ютерної презентації.
- 55 Сучасна технологія бездротового доступу до інтернету.
- 57 Спосіб організації зустрічей онлайн, формат проведення семінарів, тренінгів та інших заходів за допомогою інтернету.
- 61 Метод введення тексту, не відриваючи палець від «кнопок клавіатури» на сенсорному екрані.
- 63 Пристрій введення для двох рук, що використовується для керування ігровим процесом відеогри.
- 67 Цифрова відео- чи фотокамера, яка має можливість у реальному часі фіксувати зображення, призначені для подальшої передачі по мережі інтернет.
- 69 Спеціальний змінний блок до будь-якого устаткування, що містить у собі декілька вузлів і деталей у захисній оболонці.
- 70 Низка смартфонів, розроблених компанією Apple.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Згарська Людмила Андріївна, учитель української мови і літератури Бірківської філії комунального закладу «Олександрівське навчально-виховне об'єднання №2» Олександрівської районної ради Кіровоградської області.

Панченко Оксана Миколаївна, учитель української мови і літератури Маловисківської гімназії Маловисківської міської ради Кіровоградської області.

Пінчук Тетяна Миколаївна, учитель української мови і літератури Червоновершської загальноосвітньої школи I-III ступенів Компаніївської районної ради Кіровоградської області.

Пришляк Олена Вікторівна, учитель української мови і літератури «Навчально-виховне об'єднання I-III ступенів "Мрія" Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»

Рибальченко Ліна Іванівна, учитель української мови і літератури Дорожинського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітній навчальний заклад I-II ступенів – дошкільний навчальний заклад» філія Березовобалківської загальноосвітньої школи I-III ступенів (опорний навчальний заклад) Вільшанської районної ради Кіровоградської області.

Стародубцова Оксана Іванівна, учитель української мови і літератури загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Кіровоградської міської ради Кіровоградської області.

Стась Юлія Миколаївна, учитель української мови і літератури комунального закладу «Первозванівське навчально-виховне об'єднання «Загальноосвітня школа I-III ступенів, дошкільний навчальний заклад» Первозванівської сільської ради Кіровоградського району Кіровоградської області.

Тищенко Оксана Володимирівна, учитель української мови і літератури Червонокам'янського навчально-виховного об'єднання «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад – позашкільний центр» Олександрійської районної ради Кіровоградської області.

Толмач Наталія Іванівна, учитель української мови і літератури комунального закладу «Навчально-виховний комплекс «Долинська гімназія – загальноосвітня школа I-III ступенів № 3 Долинської районної ради».

Шевченко Альона Олександрівна, учитель української мови і літератури навчально-виховного комплексу «Кіровоградський колегіум – спеціалізований загальний навчальний заклад I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад – центр естетичного виховання» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області.

Для нотаток

Проблеми унормування сучасної української мови. Лексика

Навчально-методичний посібник
для вчителів української мови і літератури

*Друкується за рішенням вченої ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 10 листопада 2020 року, протокол № 5)*

Підписано до друку 27.12.2022 р.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк – принтер. Тираж – 100 прим.
Зам. № 395

КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна, 39/63,
Кропивницький, 25006

Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення освітнього
процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна,
39/63, Кропивницький